

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Společenský tlak na vývoj role a postavení ženy v rodině

Social pressure on the development of the role and position of women in the family

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Jana Poláčková

Autor:

Dita Marešová

Praha 2022

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní profesorce Mgr. Janě Poláčkové za trpělivost, pomoc a odborné vedení při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat rodině, manželovi a přátelům za psychickou podporu a důvěru. Na závěr děkuji všem, kteří se mi svěřili se svými názory a myšlenkami.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Společenský tlak na vývoj role a postavení ženy v rodině“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Dita Marešová

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá tématem společenského tlaku, který je přímo, nebo nepřímo vyvíjený na ženy v aktuální společnosti v rodinné i pracovní oblasti. Zkoumá vliv a působení blízkého okolí na ženy a na pocity, které podobné zkušenosti vyvolávají a zanechávají. Teoretická část je rozdělena na čtyři části: seznámení s pojmy, role ženy ve společnosti, žena a kariéra a rodina.

Praktická část se věnuje šesti respondentům, se kterými jsem dělala rozhovor. Obsahuje i dotazníky zaměřené na věkovou kategorii žen 20–35 let a jejich vyhodnocení. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak se ženy vyrovnávají s následky působení svého blízkého okolí a jak velký společenský tlak pociťují v průběhu svého života.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sociální, tlak, genderové stereotypy, postavení ženy, zakládání rodiny, sňatek/manželství, rodinná politika, společnost

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the topic of social pressure, which is directly exerted on women in the current society in the family and work area. It examines the influence and influence of the immediate environment on women and on the feelings that similar experiences evoke and leave behind. The theoretical part is divided into four parts: introduction to concepts, the role of women in society, women and careers and family.

The practical part is devoted to six respondents with whom I interviewed. It also contains questionnaires focused on the age category of women 20-35 years. And their evaluation. The aim of the research was to find out how women cope with the consequences of their immediate surroundings and how much social pressure they feel during their lives.

KEYWORDS

Social pressure, gender stereotypes, position of woman, starting a family, birth rate, marriage, family politics, society

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Vymezení základního pojmosloví	8
1.1 Feminismus	8
1.2 Work-life balance	9
1.3 Genderové stereotypy ve společnosti	10
2 Role ženy ve společnosti.....	11
2.1 Pozice ženy v historickém kontextu	11
2.2 Společenský vývoj role ženy	12
2.3 Aktuální trendy týkající se role ženy	13
2.4 Vývoj legislativy týkající se práv žen.....	15
3 Rodina.....	17
3.1 Rodina jako systém.....	17
3.2 Funkce rodiny	18
3.3 Rozdělení mužských a ženských rolí v rodině.....	19
3.4 Mateřská role	20
3.5 Role otce	20
3.6 Rozdělení pracovních povinností v domácnosti	22
PRAKTICKÁ ČÁST	24
4 Cíle výzkumu.....	24
5 Charakteristika zkoumaného vzorku	25
6 Výzkumné metody	26
6.1 Rozhovor.....	26
6.2 Dotazník.....	29
7 Způsob provedení výzkumu – sběr dat	32
7.1 Formulace výzkumných otázek	32
7.2 Výsledky výzkumu	32
DISKUZE	39
ZÁVĚR	40
LITERATURA	41

SEZNAM GRAFŮ	43
PŘÍLOHY	44
8 Příloha č. 1 – Dotazník	44
9 Příloha č. 2 – Přepis rozhovorů.....	46

ÚVOD

Téma společenského tlaku pro tuto bakalářskou práci jsem si zvolila v závislosti na blízkém okolí. Sociálně na nás působí celý život a tím mnohé ovlivňuje. Společenské prostředí nás mění vědomě i nevědomě. Mnozí si jeho působení nemusí ani uvědomit. Sociální tlak, kterému jsem se rozhodla v mé práci věnovat, je způsob komunikace okolí s námi, při kterém zažíváme nejrůznější pocity. Stejně tak se s ním každý jinak vyrovnáváme a tím volíme cestu mezi oblastmi svého života.

Práce rozhodně nemá působit příliš feministicky nebo mít nádech křivdy. Zaměřuje se na nejčastěji se vyskytující názory, očekávání a společenský tlak, který se s těmito tématy pojí. Jak často se s nimi ženy setkávají a jak na ně reaguji. Zaměřila jsem se především na respondenty spadající do věkové kategorie 20–35 let.

Součástí práce a výzkumu je také zamyšlení a popis změny v myšlení společnosti vůči ženám napříč generacemi. Vývoj společnosti se v posledních letech celkově zrychluje a vyvstávají nové překážky. Pro ženy měla v tomto ohledu význam emancipace, jež jim sice dala větší prostor a svobodu a změnila jejich postavení, na druhou stranu je zatížila větší zodpovědností, srovnáváním, řadou změn a překážek.

Motivací pro vznik této bakalářské práce byla zvědavost a nutkání ponořit se hlouběji do nastoleného tématu. Širší povědomí získané díky zpracování vybraného tématu, kterým se práce zabývá, by mohlo vést ke změně názorů a větší toleranci. Zpracováním jsem chtěla přiblížit především pocitovou stránku dlouhodobého působení společenského tlaku, který je na ženy často vyvíjen (a často nejen v jedné oblasti) a jenž následně vede ke stresu a posléze až k somatickým obtížím.

V teoretické části se zabývám definicemi, historií, aktuální situací v rozdělování rolí a rolí ženy ve společnosti, stereotypy a legislativou.

V praktické části je blíže zkoumán vztah okolí vůči ženám a naopak, a sice s použitím polostrukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření.

Nutno však podotknout, že zkoumat právě společenský tlak a vývoj rolí je velmi obtížné a těžko uchopitelné téma.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základního pojmosloví

V rámci první kapitoly teoretické části bude čtenář seznámen se stěžejními pojmy, které jsou pro pochopení předloženého obsahu zcela zásadní a jejichž řádné vysvětlení je pro účely této práce důležité. Konkrétně bude text zaměřen na pojem feminismus, work-life balance, gender a genderové stereotypy ve společnosti a pojmy diskriminace a rovnost.

1.1 Feminismus

V této podkapitole bude představen pojem feminismus, jeho význam a jednotlivé vývojové vlny, které jej formovaly v průběhu let. Představen bude rovněž koncept liberálního feminismu. Jednotlivé feministické teorie se sice od sebe vzájemně liší, ale jejich společným rysem je rozšíření a posílení role ženy ve společnosti (Heywood a Masopust, 2008).

První vlna feminismu

První vlna feminismu proběhla v období dvou celosvětově významných revolucí, a to americké a Velké francouzské revoluce. Jejich zásluhou byla schválena občanská práva, podle nichž si jsou všichni lidé rovni a mají shodné možnosti a příležitosti. Tato „nová práva“ se však týkala jen mužů, což vyústilo v prohloubení nerovnosti mezi muži a ženami. Ženy nadále nemohly získat perspektivní zaměstnání kvůli svému nedostatečnému vzdělání, k němuž jim však byl zamezen přístup.

Cílem první vlny feminismu bylo primárně získat volební právo pro ženy a dosáhnout tak alespoň malého vyrovnání postavení muže a ženy ve společnosti. Byl založen Národní spolek pro hlasovací právo, jehož členky byly nazývány sufražetkami (Havelková, 2004).

„Jedním z hlavních argumentů odpůrců volebního práva pro ženy bylo to, že ženy neplní vojenskou povinnost, a proto nemají nárok na volební právo“ (Bahenská a Malínská, 2014, s. 52).

Prvním státem, který vyslyšel naléhání pobouřených žen, byl Nový Zéland, který jim umožnil volit roku 1893 (New Zealand Ministry for Culture and Heritage, 2022). Československé ženy mohly volit od roku 1920. Nutno podotknout, že v některých asijských zemích nemají ženy dodnes volební právo.

Druhá vlna feminismu

Druhá vlna feminismu byla zaměřena převážně na lidská práva a studentská hnutí. Ženy bojovaly proti utlačování a diskriminaci. Přestože se jim už dostávalo kvalitního vzdělání, neměly možnost profesního uplatnění. Začaly proto zakládat vlastní organizace a hnutí zabývající se feministickými problémy a otázkou rovnosti. V tomto období se ženy začaly objevovat ve veřejném a politickém dění (Friedan, 2002). „*Vždyť žena stejně jako muž má možnost volby, a tak je pouze na ní, zda si ze života udělá na zemi ráj, nebo peklo*“ (Friedan, 2002, s. 41).

Třetí vlna feminismu

Třetí vlnu feminismu bylo možné zaznamenat zhruba v polovině 90. let 20. století. Tato vlna se pojí s pojmem „gender“, který měl za úkol zastoupit kategorii „žen“. Třetí vlna feminismu kritizuje jeho předchozí definici a věnuje se rozvoji uceleného feminismu a dalších směrů zohledňujících různorodost žen s ohledem na jejich věk, barvu pleti anebo sexuální orientaci. Do feministických hnutí a organizací se však mohly zapojit pouze „normální“ ženy. V organizacích bylo zamítnuto působení lesbiček, údajně kvůli strachu z ohrožení veřejného mínění. Tento paradox je důkazem toho, že diskriminace existovala i v organizacích, jež měly působit v prosazování rovnoprávnosti.

Liberální feminismus

Liberální feminismus vychází z politické teorie požadující rovné podmínky a práva žen a mužů s cílem dosáhnout jejich rovného postavení ve společenském životě. Požadavky na rovnoprávnost, které jsou typické pro liberální feminismus, zaujal ženy, jimž byly výchovou odňaty možnosti vzdělání nebo kariéry.

1.2 Work-life balance

Pojem work-life balance se začal objevovat v Anglii mezi 60.–70. lety 20. století, hlubší zkoumání a řešení této otázky však bylo zaznamenáno již dříve, a to zejména v souvislosti s hledáním rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem žen, i když tato široká problematika nebyla sjednocována pod tímto pojmem.

V začátcích 20. století je možné sledovat náznaky snah o rovnováhu mezi pracovním a osobním životem. Nejdříve šlo o zaměřování pozornosti na zaměstnané matky, kterým se omezila pracovní doba. Následně se zavedl koncept 44hodinové pracovní doby za týden, která se již nesoustředila jen na ženy, ale i na muže. Existoval však předpoklad, že profese jako lékaři apod. jsou stále takzvané „v pohotovosti“. V 60. letech 20. století vznikla ucelená teorie rovnováhy mezi pracovním a osobním životem týkající se právě všech jedinců

a zaměřila se na větší flexibilitu času stráveného prací a osobním životem (Lanherová, 2012). Dosahování rovnováhy se začalo zkoumat v 70. letech 20. století jako důsledek změn podoby práce a osobního života, například zvýšení počtu domácností, kde pracují oba partneři či změny tradičního pojetí genderových rolí. Je zřejmé, že na každého jedince vznikají různé požadavky vycházející z různých rolí, které zastává, ať už jde o pracovní požadavky, nebo o ty, jež se vztahují k osobnímu životu. Často si však jak role, tak požadavky odporují.

1.3 Genderové stereotypy ve společnosti

Genderový stereotyp lze popsat jako diskriminační představu o rolích nebo pozicích, které jsou pro ženy nebo muže typické. Jedná se o názory, které lidé přejímají v rámci své socializace. Často bývají ovlivněny finančním a majetkovým statusem rodin. Tyto stereotypy mužům připisují odvalu a zručnost, méně pak už citlivost apod. Ženám je pak připisována právě citlivost a pečovatelské sklony.

S genderovým pojetím se pojí i striktní oddělování ženských a mužských rysů. Hovoříme zde o jakési společenské představě o tom, že ženy nemohou disponovat mužskými vlastnostmi a naopak. Nutno zmínit, že se problematika genderu v současnosti někdy dostává až do extrému.

V oblasti pracovního trhu lze identifikovat přímou a nepřímou diskriminaci na základě pohlaví. Diskriminace je obecně definována jako jednání v neprospěch jiné osoby nebo skupiny osob, a to například na základě jejich barvy pleti, pohlaví nebo náboženského přesvědčení, kdy je s osobou zacházeno rozdílně, nebo dokonce hůře než s osobou jinou (Zákon č. 198/2009 Sb., rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), 2009).

V české společnosti se lze nadále setkat s předsudky spojenými s rolí ženy a muže ve společnosti. Přestože mají muž a žena z rozdílných rodin naprosto shodnou pracovní pozici a oba jsou rodiči dětí obdobného věku, jejich názory na zaměstnání se významným způsobem odlišují.

Ženy považované společností za pečovatelky si tyto představy od dětství zvnitřňují a ztotožňují se s nimi. Úkol žen pečovat a starat se o domácnost má údajně svůj původ v jejich „přirozenosti“, což je důvodem, proč si řada žen volí zaměstnání spojené s oblastí pečovatelské, služeb a péči o druhé.

2 Role ženy ve společnosti

Přestože muži a ženy rozdílného původu mají naprosto stejnou pracovní pozici a zařazení, jejich pohled na zaměstnání se velmi výrazně odlišují. Podle respondentek ženského pohlaví je jejich zaměstnání plně vyhovující díky jeho dobré kombinovatelnosti s péčí o domácnost, aby se jejich partneři v této oblasti nemuseli příliš zapojovat, a mohli se tak soustředit na svoji pracovní kariéru. Vedle toho mužští respondenti vyzdvihovali svůj názor, že jsou živiteli svých rodin a orientují se na kariéru (Maříková, Křížková a Vohlídalová 2012).

Na základě výše uvedeného je možné konstatovat, že bez ohledu na to, že mají muži i ženy zcela totožnou pracovní pozici, ženy cítí odpovědnost za péči o rodinu a domácnost, a muži sebe sama vidí jako živitele rodiny. O ženách-matkách není smýšleno jakožto o živitelkách rodiny, přestože pracují na stejné pozici jako muži, kteří se orientují na kariéru.

Genderový stereotyp odpovídající vzorci žena-pečovatelka a muž-živitel vytváří v rodinném prostředí disharmonii zejména v množině povinností, které se pojí s každodenní péčí o domácnost, v jejímž rámci jsou muži ve výhodě, protože jejich angažovanost v této oblasti je mnohem menší.

Ženy, které jsou společností zpravidla považovány za pečovatelky, si výše popsané stereotypy již od raného dětství internalizují a ztotožňují se s nimi. Svou většinou vrozenou roli pečovatelky přenášejí často i do své profesní orientace a jejich pracovní náplní bývá opět péče, starostlivost, poskytování pomoci a služeb (učitelky, vychovatelky, zdravotní sestry, pečovatelky, sociální pracovnice), bez nichž se žádná společnost v jakékoliv fázi svého vývoje neobejde. Navzdory tomu zažitý pohled na rovnici muž-živitel a žena-pečovatelka zůstává i nadále založený na finančním ohodnocení pracovních aktivit, v němž trvale převládá trend snižování váhy práce spojené se sociálními aktivitami a její nedostatečné finanční ohodnocování.

2.1 Pozice ženy v historickém kontextu

Pozice ženy a její pracovní uplatnění se měnilo v návaznosti na historické a ekonomické změny, tradice a zvyky. V dobách minulých bylo ženám přidělováno podřadné postavení a platilo přesvědčení, že ženy nejsou schopny zastávat intelektuálně náročnější práci, řídit a rozhodovat. Zlom v oblasti postavení ženy ve společnosti přicházel velmi pomalu, došlo k němu až na přelomu 19. a 20. století.

Po staletí bylo společenským údělem žen zachování rodu, péče o domácnost a výchova dětí. Ke zlepšení nedošlo ani na počátku 19. století, kdy byla prohloubena nerovnost v oblasti postavení a uplatnění žen na trhu práce. Stěžejní měřítko spočívalo ve finančním zajištění rodiny. Situace, kdy by pracovala například žena z vyšší společenské vrstvy, byla zcela nemyslitelná. Tyto ženy měly za úkol výhradně péči o domácnost a rodinu. Avšak ženy příslušející k nižší společenské vrstvě mohly pracovat jen na dělnických, služebnických, kuchařských pozicích, někdy dokonce jako prostitutky, popř. kojné. V průběhu let se ženy se svým postavením nadále odmítaly spokojit a domáhaly se doposud jim odepíraných práv, jako byla právo na vzdělání, volební právo, vlastnické právo k nemovitému majetku apod., jehož bylo například legislativně dosaženo až v roce roku 1930.

Zaměstnanost žen byla obecně nízká až do 20. století. Ke změně došlo až kvůli válkám, v jejichž průběhu se průmyslová výroba potýkala s problémy a nedostatkem pracovní síly, jelikož muži byli povoláni na frontu. Nejvíce byly zaměstnávány mladé a svobodné ženy, které zastávaly pozice jako průvodčí, řidička tramvaje a podobně (Apeltová a kol., 2009).

Zásadní genderová proměna v ČR přišla v roce 1989. Došlo k nastolení nového politického režimu, kapitalistické ekonomiky, s tím přišel i společenský rozvoj ve prospěch žen. V tomto období se o ženách a jejich možnostech více diskutovalo a bylo jim umožněno také podnikání. Vznikly zcela nové pracovní příležitosti, ženy dostaly možnost najít své uplatnění a budovat kariéru. Přetrvávaly ale potíže s nerovností jejich platového ohodnocení za stejnou práci (Apeltová a kol., 2009).

Vstupem České republiky do Evropské unie došlo k přijetí a prosazení tzv. gender mainstreaming, zajišťujícího rovné příležitosti pro obě pohlaví v politice i v institucích.

2.2 Společenský vývoj role ženy

Vlivem společenských změn a rozvoje v oblasti postavení žen a mužů došlo postupem času i ke změnám rolí zastávaných ženami v rodině i ve společnosti. Uvedené změny celospolečenské povahy ženám umožnily volbu životní dráhy svobodněji, než tomu bylo u předchozích generací. Celospolečenský vývoj ale ovlivnil nejen obraz ženy a jejího života, ale také tradiční pojetí instituce rodiny.

V porovnání s předchozími generacemi je nyní stále častěji odkládáno založení rodiny na pozdější věk žen. Některé státy západní a severní Evropy jako Lucembursko, Nizozemsko či Irsko zaznamenaly již v roce 1999 průměrný věk žen při porodu prvního

dítěte na úrovni 30 let. Založení rodiny je mnohdy vnímáno jako překážka při budování kariéry a prostředek omezování osobních svobod. Tato teze byla doložena i výsledky výzkumu Rodina 1994 a Rodina 2001, jenž zachycuje názorový posun respondentů a reakci na otázku: „Znamená mít děti velké omezení svobody rodičů?“ V roce 1994 na tuto otázku odpovědělo kladně 22 % respondentů, zatímco v roce 2001 to bylo už 41 % respondentů.

Ženy lze považovat za sociální skupinu, která je ohrožena novými sociálními riziky, jelikož jsou nuceny sladit svůj rodinný a pracovní život. Musejí se vyrovnat s tradičním dělením genderových rolí v rodině, zažitými stereotypy v chování zaměstnavatelů, ale i s nedostatečným fungováním veřejných politik, vytvářejících prostor ke vzniku společenských tlaků (Klimplová, 2010).

2.3 Aktuální trendy týkající se role ženy

Rozhodne-li se žena stát se matkou, začíná pro ni zcela nová životní etapa a role. Jde o specifické období spojené s celou řadou psychických a fyzických proměn. Mění se také společenský pohled na ženu. Podle autora Reichla je možné roli obecně definovat jako *„očekávaný způsob chování vázaný na jistý sociální status, tedy chování očekávané od držitele jisté sociální pozice“* (Reichel, 2003, s. 87)

Mimo rolí existuje i tzv. sociální pozice, charakterizovaná jako konkrétní místo jedince ve společnosti. Pokud se na ni nahlíží jako na pozici ve skupině, jde o skupinovou pozici. Ve skupině si jednatel utváří své místo skrze svůj podíl na plnění skupinového cíle. Ostatní členové skupiny pak tento jeho podíl hodnotí. Dalším důležitým pojmem je sociální status, vyjadřující dosažení konkrétní sociální pozice na společenském žebříčku.

Žena má možnost pojmout výkon své role individuálně. Aktuálně jsou poměrně silně rozšířeným fenoménem nejrůznější sociální sítě a diskusní fóra, skrze která si ženy–matky vzájemně vyměňují informace o výchově dětí a péči o rodinu, poskytují si nejrůznější rady, utvářejí určitá očekávání, obraz žádoucího chování ženy v mateřské roli. Jedná se tedy o platformy reprezentující jakési veřejné mínění, jímž se jiné matky částečně řídí, ale současně mají i možnost jej i samy ovlivňovat a měnit.

K prvním náznakům nátlaku na ženy dochází již v době před jejich prvním otěhotněním, protože mateřství je společností vnímáno za etapu pojící se k určitému věku. Tyto tlaky je možné odůvodnit jak biologickými předpoklady, tak i společenskou přijatelností věku, v němž je dle všeobecného mínění vhodné zaujmout mateřskou roli.

„Matky se tak dostávají mezi mlýnské kameny společenského očekávání a vlastní nezkušenosti“ (Šeďová 2003, s. 21).

Podle výsledků výzkumu autorek Slepíčkové a Bartošové (2008) oslovené respondentky shodně uváděly, že věková hranice třiceti let je bodem, kdy se od nich očekává, že se stanou matkami. Respondentky také uváděly, že ve 29 letech necítily tlak společnosti tak intenzivně jako po dosažení hranice třiceti let. Další hraniční věkové období pro mateřství je podle respondentek věk 35 až 38 let, kdy se jednalo o hranici mezní. Prezentovaný výzkum potvrdil očekávání mateřství v mladém dospělí, a ačkoliv je její překročení sice společensky přijatelné, je považováno za spíše nežádoucí. Ženy tedy mají vymezeno pouze určité časové období, které je dle mínění společnosti vhodné k mateřství (Bartošová, Slepíčková, 2008).

Bylo prokázáno, že se ženy cítí spokojené se svou primární rolí pečovatelky o děti, od svých mužů očekávají pomoc, podporu, ale také materiální zabezpečení rodiny v době rodičovské dovolené. Ženy rovněž přiznaly, že narození potomka změnilo jejich charakter, sebepojetí a jejich pohled na svět a druhé lidi.

Výzkumná činnost autorky Šedové (2003) popsala emoce, jaké matky zažívají. Jedná se o radost a euforii. Respondentky také popsaly proměnu své osobnosti, kdy subjektivně vnímaly posun v oblasti zodpovědnosti, trpělivosti, empatie a asertivity. Mateřství pak obecně popisovaly jako určité hrdinství, které se projevuje samotným zvládnutím porodu a nároků, které se pojí s péčí o malé dítě.

Obdobných zjištění dosáhli i jiní autoři. Například z nich vychází, že matky jsou více soucitné, empatické a ochotné pomoci druhým. Jsou také méně sebestředné a více se starají o druhé. Moderní žena není tak závislá, je mnohem dominantnější a samostatnější. Množství žen určitého věku se rozhodne naplnit svou mateřskou roli, ale současně nalézt způsob souběžné profesní realizace. Existují matky pracující i v průběhu rodičovské dovolené, čímž se v rámci svých možností snaží vyrovnat mužským protějškům. Ve srovnání s minulostí se změnila povaha pracovní činnosti, od žen už není vyžadována fyzická zdatnost. Pracovní aktivita se ve větší míře zakládá na práci s informacemi a daty než na fyzickém výkonu, ženy tak nejsou proti mužům v nevýhodě.

Z psychosociálního hlediska se jedná o symetrizaci mužské a ženské role, sloužící ženě subjektivně k potvrzení její společenské hodnoty. Ženám je tak umožněno dosáhnout vyšších pracovních pozic a společenské prestiže. Tento fakt však s sebou přináší rovněž zátěž dvojí role, tedy role matky a role zaměstnankyně. Ženy si sice mohou budovat stejné postavení a společenské uznání jako muž, ale musí být schopny zkombinovat svůj profesní úspěch se svou mateřskou rolí. Mnohdy je před ní volba mezi rolí matky a rolí emancipované a úspěšné pracovnice.

2.4 Vývoj legislativy týkající se práv žen

První snahy o rozvoj práv žen v české společnosti bylo možné zaznamenat již v dobách národního obrození. Mezi významné osobnosti, které se zasazovaly o ženská práva a jejich prosazování, lze zařadit například Jana Amose Komenského nebo Charlotte Garrigue Masarykovou, manželku Tomáše Garrigue Masaryka.

Období 18. století se označuje za období první vlny feminismu, v jejímž rámci se začala prosazovat volební práva žen. Úspěchu bylo dosaženo v roce 1918, a to částečně i díky Charlotte Garrigue Masarykové a jejího muže. Jakmile byla prosazena volební práva žen, začal být kladen důraz na přístup žen ke vzdělání.

Během období komunismu se problematika rovnosti dostala do pozadí společenského zájmu, ženy byly zatíženy dvakrát intenzivněji než muži a musely udržovat pracovní tempo bez možnosti upustit od rolí pečovatelek o domácnost.

Hlavním dokumentem, který zaručuje ženám rovnost, je Listina základních práv a svobod. Mezi další legislativní dokumenty, poskytující právní ochranu jedince před diskriminací v oblasti pracovně-právních vztahů, patří zákoník práce. Níže budou popsány výše zmiňované legislativní dokumenty a jejich obsah podrobněji.

Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod zahrnuje stěžejní principy z oblasti rovnosti a zákazu diskriminace. Dle jejího obsahu jsou všichni lidé svobodní a vzájemně si jsou zcela rovni bez ohledu na jejich etnickou příslušnost, sexuální orientaci, pohlaví nebo náboženské vyznání apod. Jedná se o svobody nenáležící pouze občanům České republiky, ale všem lidem na světě. V rámci pracovně-právních vztahů je pak možné v jejím článku 28 najít ustanovení o právu zaměstnanců na spravedlivou odměnu, která jim náleží za odvedenou práci. Rovněž je zde zakotveno jejich právo na uspokojivé pracovní podmínky.

Zákoník práce

Pracovně-právní vztahy zakazují jakékoliv projevy diskriminace na základě pohlaví, náboženství, smýšlení, etnického založení, věku apod. Povinností zaměstnavatele je zajištění rovného zacházení s jejich zaměstnanci v rámci mzdových i jiných odměn za jejich práci. Zákoník práce rovněž ustanovuje zákaz zneužívání práva v zaměstnaneckém poměru, které by vedlo k jakémukoliv snižování lidské důstojnosti, kam je možné mimo jiné zařadit i sexuální obtěžování (Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, 2006).

Zákoník práce v § 110 obsahuje celkem pět bodů zaměřených na odměňování: „*Za stejnou práci nebo za práci stejné hodnoty přísluší všem zaměstnancům u zaměstnavatele*

stejná mzda, plat nebo odměna z dohody. Stejnou prací, ale i stejnými hodnotami se rozumí práce stejné nebo srovnatelné složitosti, odpovědnosti a namáhavosti, která se koná ve stejných nebo srovnatelných pracovních podmínkách, při stejné nebo srovnatelné pracovní výkonnosti a výsledcích práce. Složitost, odpovědnost a namáhavost práce se posuzuje podle vzdělání a praktických znalostí a dovedností potřebných pro výkon této práce, podle složitosti předmětu práce a pracovní činnosti, podle organizační a řídicí náročnosti, podle míry odpovědnosti za škody, bezpečnost a zdraví, podle fyzické, smyslové a duševní zátěže a působení negativních vlivů práce...Pracovní výkon posuzujeme dle intenzity a také dle kvality prováděných prací, pracovních schopností a pracovní způsobilosti a výsledky práce se posuzují podle množství a kvality“ (Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, 2006).

3 Rodina

Všechny definice zdůrazňují její výlučnost a shodují se v základní charakteristice, která uvádí, že funkční rodina představuje základ prosperující společnosti a je rovněž základem pro zdravý vývoj jedince. Aby bylo možné si utvořit ucelenou představu, je níže prezentováno několik odborných definic z různých vědeckých oblastí.

Dle sociologického slovníku je rodina definována jako „*forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti*“ (Jandourek, 2001, s. 206).

Další sociologická definice uvádí: „*Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“ (Sobotková, 2012, s. 24).

Na podporu ohrožených rodin jsou zaměřeny Národní strategie ochrany práv dětí a Národní strategie rozvoje sociálních služeb. Tato koncepce rodinu definuje následovně: „*prostor, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostor tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti. Jen stabilní a prosperující rodiny jsou zárukou dobrého prostředí pro výchovu dětí, udržitelného rozvoje společnosti a její funkčnosti a soudržnosti*“

3.1 Rodina jako systém

Soudobá psychologie, sociologie i pedagogika v souvislosti s rodinou často užívají pojem systém. Dle Matějčka (1992) a Sobotkové (2012) jde o koncepci systému rodiny jakožto souboru částí, tedy jejich jednotlivých členů, jejich vzájemných vztahů a interakcí.. Jde zde o vztahovou síť tvořenou subsystemy, které jsou definovány například generační příslušností nebo pohlavím. Mezi nejdůležitější subsystemy rodiny patří:

- Subsystem manželský (partnerský);
- Subsystem rodič – dítě;
- Subsystem sourozenecký.

Rodinný systém podléhá kontinuálním a diskontinuálním změnám. Změny kontinuální jsou pozvolného charakteru a jsou přirozené, jelikož jsou dány faktory jako dospívání nebo stárnutí. Změny diskontinuální mají náhlý charakter, jsou většinou negativní a kritické a pro rodinu mohou znamenat nežádoucí změny, stres, napětí a konflikty. Ještě vážnější může být situace v případě, že se nakumuluje více těchto změn. Rodinu lze v takovém systémovém pojetí vnímat jako mikrosystém, jenž je součástí dalších systémů, jako jsou mezosystém, exosystém a makrosystém, ovlivňující plnění jejích funkcí. K mezosystému patří širší sociální síť jako rodina, sousedé nebo přátelé, kteří na rodinu mají vliv a sami jsou rodinou ovlivněni. Exosystémem se pak rozumí instituce jako škola, zaměstnání, zdravotní péče, centra volnočasových aktivit nebo různé poradny. Makrosystémem se pak rozumí kultura, ideologie, politické klima, uznávané hodnoty, tradice a zvyky nebo legislativní dokumenty (Sobotková, 2012).

3.2 Funkce rodiny

Je-li rodina stavebním kamenem společnosti a má za úkol zajistit plnohodnotné prostředí ke zdravému vývoji dítěte, musí řádně plnit své funkce. Pak můžeme hovořit o funkční/harmonické/zdravé rodině. Odborná veřejnost se shoduje na existenci čtyř základních funkcí rodiny, a to reprodukční, materiální, výchovné a emocionální. Uvedené funkce by pak měly reflektovat následující potřeby dítěte:

- **vývojové potřeby** – reflektují proces vývoje, čas, růst, individuální potřeby dítěte;
- **biologické potřeby** – odpovídající výživa, hygiena, stimulace rozvoje nervové soustavy a pohybového aparátu dítěte;
- **psychické potřeby** – psychická stimulace, smysluplnost světa, láska, bezpečí, nalezení společenské identity, životní perspektivy a otevřeně budoucnosti
- **sociální potřeby** – láska a bezpečí, přijetí, rozvoj sil a schopností dítěte

Funkční rodinou se rozumí taková, která reflektuje jak potřeby dítěte, tak i ostatních členů a utváří soukromý prostor, bezpečí, jistotu a soudržnost. K základním funkcím rodiny patří:

Funkce reprodukční: uspokojování biologických a sexuálních potřeb.

Funkce materiální též nazývána **ekonomická:** zapojení členů rodiny prostřednictvím jejich profesí na trhu práce, kde jsou pracovní silou a na druhé straně jsou stěžejním spotřebitelem, tedy tržní silou. Finanční zabezpečení rodiny funguje na principu solidarity výdělečně činných členů (rodičů) a výdělečně pasivních členů, dětí. Jde

o dynamický proces, ale vzhledem k prodlužující se délce života se děti v dospělosti stávají výdělečně činnými a rodiče jsou v důchodovém věku mnohdy závislí na jejich pomoci. Poté zde jde o tzv. **sociálně-ekonomickou funkci** rodiny (Kraus, Poláčková, 2001).

Funkce výchovná spočívá v zájmu o dítě a péči o něj, v jeho výchově, přijetí, porozumění a prosazování jeho nejlepšího zájmu a ochrany. S funkcí výchovnou se pojí **ochranná funkce**, kladoucí důraz na ochranu zdraví dětí před sociálně patologickými jevy, péči o nemocné a handicapované členy rodiny a péči ve stáří.

Funkce emocionální neboli **citová** je jedinečná a nezastupitelná pro všechny členy nezávisle na jejich věku. Uspokojuje potřeby pocitů, jako jsou sounáležitost, sdílení, podpora, jistota, bezpečí, klid, důvěrnost, společná minulost, ale i budoucnost.

Rodina je zároveň i kompenzačním prostředím ke světu profesních povinností, požadavků a nároků, kdy skrze společně trávený čas a aktivity plní **funkci relaxační**.

3.3 Rozdělení mužských a ženských rolí v rodině

Model tradiční rodiny se v západní civilizaci v průběhu posledních desetiletí proměnil. Patriarchální rodina se vyznačovala diferenciací vzájemně komplementárních rolí mužů a žen, kdy muži se starali zejména o hospodářství a řemeslo a ženy zajišťovaly péči o domácnost a děti.

Ve vazbě na rozdělení typicky mužských a typicky ženských rolí se objevuje otázka, zda a do jaké míry jsou tyto role podmíněny biologicky a sociálně. Dle zastánců biologické determinace jsou rozdílné mužské a ženské role podmíněny vrozenými biologickými determinanty a toto dělení je přirozené a neměnné. Žena je podle nich předurčena k péči o děti a domácnost a muž k ochraně a zabezpečení rodiny. V opozici k této myšlence stojí stoupcí sociální determinace, považující kulturu za hlavní činitel rozdělení rolí. Je pro ně určující socializace formující rozdíly v chování obou pohlaví. Svě teze sociální determinace opírá o zkoumání odlišných kultur s tím, že co je pro jednu kulturu typicky mužskou nebo ženskou prací, může být pro jinou přesně opačně.

Zajímavé poznatky výzkumu Rodina 96 uvádí Tuček (2000). Vyplývá z ní, že s tradičním rozdělením rolí v rodině, v níž muž ji finančně zajišťuje a žena pečuje o domácnost, se ztotožňuje 60 % dotazovaných mužů a 48 % dotazovaných žen. Oproti tomu 65 % dotazovaných mužů a 85 % dotazovaných žen je přesvědčeno o tom, že by v domácnosti měli mít partneři stejné povinnosti. Ženy jsou totiž zpravidla obdobně profesně vytíženy jako muži a nerovné rozdělení domácích prací oslabuje jejich postavení ve společnosti. Ženy jsou tak nuceny pracovat jako na dvě směny, kdy jejich neplacená domácí

práce a výchova dětí je společensky podceňována a chápána jako samozřejmost. Zajímavý je rozpor mezi souhlasem s tradičním dělením rolí a názory o rovnoměrném rozdělení povinností v domácnosti. Otázkou zůstává, zda první postoj nevypovídá spíše o realitě a druhý o ideální představě.

3.4 Mateřská role

Roli matky majorita populace vnímá jako hlavní životní roli ženy. U žen se předpokládá, že porodem dítěte automaticky vědí, jak o něj pečovat a jak ho vychovávat. Otázkou zůstává, zda žena skutečně disponuje genetickými predispozicemi k mateřství, nebo se jedná pouze o sociální konstrukt. V minulosti bylo dítě nejprve chápáno spíše jako břemeno a spousta jich byla odkládána nebo hned po narození předávána placeným kojným. Matky o děti nejevily přílišný zájem, což vedlo i k vysoké kojenecké úmrtnosti.

K radikální změně došlo až v 18. století, kdy se proměnil i obraz matky. Filozofové jako byl Rousseau a následně i Pestalozzi vytvořili nový pohled na matku, došlo k její idealizaci a zdůraznění její nenahraditelné úlohy při výchově. Postupem času se začala objevovat literatura radící matkám, aby se věnovaly dětem a kojily je. Ženy začaly být nabádány k tomu, aby byly skutečnými matkami, a začal se utvářet mýtus o mateřském instinktu a mateřské lásce, která je spontánní. Důvodem této změny bylo to, že stát potřeboval vojensky schopné a platicí poddané. Navíc došlo k nástupu osvícenství propagujícího myšlenky rovnosti a osobního štěstí. V průběhu 20. století na matce závisí jak přežití potomka, tak i jeho výchova ovlivňující jeho budoucí psychickou vyrovnanost v dospělém věku. Moderní společnost klade důraz na sociální aspekt mateřství, přičemž vychází z přesvědčení, že sociální vztah matky a dítěte je základem jistoty a duševního zdraví jedince v dospělosti. Moderní medicína ani psychiatrie však prozatím nepřinesly důkazy o tom, že funkci matky nemůže nahradit jiná osoba, třeba otec.

3.5 Role otce

Otcovská role se měnila v průběhu dějin. Typické autoritářské otcovství se vyznačovalo jeho mocí a autoritou, faktem, že byl výhradním živitelem rodiny, a jeho postavení bylo posvátného symbolického charakteru. Matka zde představovala zastupitelný článek, v případě rozvodu byly děti automaticky svěřeny do péče otci.

Hlavní funkce rodiny spočívala v předávání materiálního bohatství. Postupem času se začala moc a autorita otce dostávat do ústraní a žena–matka získala v soukromé oblasti nadvládu.

V prostředí industriální společnosti si muž–otec stále ještě uchovává jistou míru autority, ale jeho působnost v rámci rodiny se posouvá výhradně směrem k roli živitele. Ve srovnání s minulostí už muž svým dětem nepředává jen majetek, ale i společenské normy. Matka je považována za strážkyni rodinného krbu. V průběhu 20. století nabyla na významnosti školní vzdělanost, což přispělo k ještě většímu oslabení autority a moci otce. Rovněž začal být až nekriticky přeceňován kult mateřské lásky. Další otřes na poli otcovství představoval později i masivní vstup žen na pracovní trh a rozšíření možností antikoncepce, což matkám přineslo určitou míru nezávislosti. V případě rozvodů začaly být děti svěřovány do péče ženám. Otcovská moc byla také v poměrně velké míře omezena státem, který začal ovlivňovat i soukromé oblasti, ve kterých dříve rozhodovali otcové.

Zoja (2005) uvádí, že se otcové vytrácejí z rodin i společnosti, a to i přes jejich patriarchální základ. Otce ve své publikaci označuje za raritu a luxus a uvádí, že podle něj otec svou tradiční psychologickou funkci naplňuje stále méně. Materiální povinnosti otce přejímá matka, popřípadě instituce, úřady nebo stát. Otcovský obraz je v rozkladu a vytrácí se i otec jako konkrétní osoba.

Příčinou dnešního úpadku otcovství je podle Zoji (2005) úpadek tradičních zaměstnání. V minulosti muž–otec vlastnil půdu či továrnu, poblíž které se svou rodinou žil. Byl tedy v podstatě neustále nablízku své rodině a děti mohly přihlížet, jak pracuje. Současný otec je prací z domu odváděn. Dnešní pracovní podmínky navíc mnohdy neumožňují, aby si sám určil pracovní dobu, která je navíc stále delší a zasahuje i do dříve volného času. Zajišťování výdělku tak moderní otce nutí vzdalovat se čím dál více rodině. S tímto se pojí nový fenomén tzv. „neviditelného otce“, který podle Zoji (2005) sice má dostatek peněz, ale stále méně času.

Dalším faktorem přispívajícím ke ztrátě otců je nižší stabilita párů, doprovázená zvýšenou rozvodovostí a také nárůstem počtu nemanželských dětí. Stále vyšší počty dětí žijí pouze s jedním z rodičů, nejčastěji s matkou. Přestože řada otců projevuje zájem o péči a výchovu svých dětí, jsou tyto nejčastěji v rámci rozvodových řízení svěřovány do výhradní péče matky. Hovoří se o pouhých 8 % případů, kdy je dítě soudem svěřeno do péče otce. K tomu značně přispívá společensky silně zakořeněný stereotyp nezastupitelnosti mateřské role ženy. Z tohoto důvodu pak soudci často předpokládají, že jsou to právě matky, kdo je schopen po rozchodu nejlépe zajistit kontinuitu ve výchově dítěte.

Další podstatnou překážkou jsou ekonomické a finanční důvody, jelikož mužské platy jsou v majoritě případů podstatně vyšší než ženské, což je důvodem, proč si většina rodin nemůže dovolit o takový pravidelný příjem přijít. Současně však existují rodiny, kde žena vydělává více než muž, a tyto ekonomické důvody vedou k jejich nástupu na rodičovskou dovolenou.

3.6 Rozdělení pracovních povinností v domácnosti

Přestože muži již nejsou výhradními živiteli rodiny a současná, většinou zaměstnaná žena výrazně přispívá do rodinného rozpočtu, zůstává na ní ve většině případů ono břemeno péče o děti a domácnost. Současné ženy tak musí skloubit současně několik rolí, jež jsou mnohdy vzájemně v opozici. Někdy jsou nároky na jednotlivé role tak přemrštěné, že žena nemá jinou možnost než se některé z nich vzdát, nebo se pokoušet o plnění všech, ale ne stoprocentně.

Řada párů má za to, že jsou povinnosti v jejich rodině rozděleny rovnoměrným způsobem, avšak realita je odlišná. Muži se údajně domácím pracím, tradičně považovaným za výhradně ženské, vyhýbají, což vede k nespokojenosti ženy v partnerství a vzniku konfliktů mezi partnery.

Nízká míra iniciativy mužů při plnění povinností v domácnosti je pravděpodobně zapříčiněna společensky rozšířeným stereotypním obrazem, mýty a pověrami o typicky mužských a ženských rolích v rámci partnerského soužití. Pro muže jsou mnohdy domácí práce něčím potupným nebo zahanbujícím, k čemu nemají přirozené vlohy, a proto se jim raději vyhýbají. Velmi často se sami muži dělají neschopnějšími, než ve skutečnosti jsou, čímž se snaží předcházet opětovnému požádání o pomoc. V praxi pak ženy velmi často raději práci udělají samy, než aby sáhodlouze vysvětlovaly muži, co přesně má udělat, nebo než aby riskovaly, že práci udělá špatně. Tímto chováním však ženy samy ještě prohlubují nerovnováhu dělby práce. Slyšet jsou rovněž časté argumenty mužů, které hlásají, že ženy jsou k domácím pracím a péči o děti od přírody lépe vybaveny než oni. Takovýto argument však tříští celá řada studií různých kultur po celém světě.

Otcové se sice stále častěji podílejí na plnění domácích povinností, ale k rovnoprávnému dělení práce v domácnosti to má daleko. Navíc dochází k tomu, že přestože se zapojí, nepřebírají zásadní zodpovědnost za děti nebo chod domácnosti. Ona „mentální zátěž“, spočívající v plánování časového harmonogramu, v organizaci aktivit dětí, přesunů, přípravě jídla, nákupů potravin a jiných povinností nejrůznějších pochůzek apod.

stále spočívají na bedrech žen. Muž přistupuje k domácím pracím spíš v roli pomocníka očekávajícího přesné instrukce ze strany ženy.

Moderní žena je sice díky průmyslovému pokroku, nejrůznějším vymoženostem, službám a veřejným institucím osvobozena od části domácích prací, protože jí přinesl řadu pomocníků jako automatická pračka, sušička, myčka, mixér, mikrovlnná trouba apod. Ženy jsou tak zbaveny některých rutinních a těžkých prací v domácnosti, ale tento pokrok jim neposkytl o nic více volného času. Ženy sice věnují méně času vaření, ale mnohem více času jim zabírá vyhledávání potřebných informací, organizace všech aktivit dětí, pochůzky, schůzky s nejrůznějšími organizacemi atd. Nároky na fyzickou zátěž žen se sice zmenšily, ale jejich psychická zátěž se zvýšila. Tento fakt je muži často zcela přehlížen a dobu dávno minulou, kdy ženy praly v potoce, samy si šily oblečení a zvládaly řadu jiných úkolů, kterých jsou dnešní ženy zbaveny, rádi dávají za ilustrativní příklad. Nejenže je zcela opomíjena zvyšující se psychická zátěž, ale i fakt, že v předmoderní společnosti domácí práce nezaujímaly v aktivitách ženy příliš prostoru, protože pokrmy byly velmi jednoduché, o děti se pečovalo mnohem méně, nechávaly se plakat, moc se s nimi nemluvalo a mnohdy se svěřovaly chůvě nebo jiným členům rodiny.

V rámci tohoto pohledu mají i muži „ulehčený život“ oproti svým předchůdcům, jelikož se již nemusí přesouvat na koních, obstarávat dřevo na zimu a podobně. Pokud už dřevo apod. obstarat musí, mají k dispozici vymoženosti, jako motorová pila, traktor a podobně.

Stereotypní chápání dělení domácích prací na vyloženě mužské a ženské má z velké míry na svědomí výchova. Rodiče kontinuálně a mnohdy nevědomě podporují u svých dětí dělbu rodinných rolí na základě genderu. K předávání těchto vzorů dochází již od raného dětství, kdy holčičky jsou k domácím pracím podněcovány zpravidla častěji než chlapci. Hlavně matky v nich dlouhodobě podporují tyto aktivity a připravují je tak na jejich budoucí role matky a hospodyňky. Lze pokládat za pravděpodobné, že v nejbližší budoucnosti prvořadé postavení ženy v rámci domácnosti nevymizí. Autor uvádí, že si ženy často stěžují na „dvojí pracovní dobu“ a chtějí spravedlivěji rozdělit domácí povinnosti, avšak současně se samy chtějí aktivně starat o své děti a vychovávat je.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaký dopad má na ženy společenský tlak, jak se ženy vyrovnávají s jeho působením a v jaké míře se s ním setkávají v průběhu svého života. Dále je cílem dokázat, že s narůstajícím věkem u žen se úměrně k tomu společenský tlak na ně zvyšuje. Šlo mi především o prokázání, že společenský tlak, který je na ženy vyvíjen, je důvodem, proč většina z nich volí cestu, kterou by si třeba jinak nevybrały. Ačkoli je každá z respondentek z jiného prostředí (ať už sociálního, finančního či etnického), snažím se v odpovědích hledat jisté podobnosti a vzorce chování, které jsou pro prokázání výzkumu zásadní. Shody se snažím docílit jak v rozhovoru, tak v dotaznících.

Velký důraz kladu především na pocitovou hodnotu a rozdíl v životních postojích respondentů v čase, což je pro řadu žen citlivé a náročné popsat.

Dílčí cíle

S jakými názory a očekáváním ohledně životního stylu z okolí se setkávají nejčastěji. Jaké očekávání od žen ve společnosti převládají a přetrvávají. Zda má větší působení tlak z blízkého okolí nebo tlak sociálních sítí.

5 Charakteristika zkoumaného vzorku

V praktické části mé bakalářské práce zpracovávám výsledky čtyř polostrukturovaných rozhovorů s ženami ve věku 20–35 let. Jedna respondentka rozhovor odřekla. Mým původním záměrem bylo udělat rozhovory napříč generacemi, ovšem to by byl výzkum příliš obecný a nemohla bych dát dostatečný prostor a význam vyjádřením. Zaměření na respondenty mezi 20–35 lety se mi nakonec zdálo více vypovídající. Důvodem, proč jsem vybrala právě tyto respondenty, je jejich různorodé řešení problémů související i s tématem sociálního tlaku v různých oblastech jejich života. Očekávala jsem, že ačkoli je každá respondentka z jiného prostředí a nachází se v různé fázi životní cesty, v některých momentech rozhovoru dojdou ke vzájemné shodě. Jedná se o respondentky, které se nachází převážně v mém okolí. Všichni respondenti uvedení v případových studiích jsou s výzkumným šetřením seznámeni a souhlasí s použitím jejich upřímných odpovědí. Jména osob jsou záměrně změněna z důvodů ochrany soukromí respondentů.

6 Výzkumné metody

6.1 Rozhovor

Byla vybrána metoda osobního rozhovoru, který umožňuje jednak navázání těsnějšího osobního kontaktu mezi výzkumníkem a respondentem a je možné současně pozorovat vnější projevy respondenta. Je výzkumnou a diagnostickou technikou, která spočívá v dotazování. Jedná se o polostandardizovaný rozhovor, kdy je sice jasně stanovený cíl, ale otázky jsou vymezeny spíše rámcově a výzkumník je přizpůsobuje vzniklé situaci a také odpovídám respondentů.

V rozhovoru byly kladeny otázky převážně polootevřené. Jména respondentů jsou pozměněna a přiřazena zcela náhodně. Je zde nutné dodržovat ustanovení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Otázky pro polostrukturovaný rozhovor:

- 1) Co si představíš pod pojmem sociální tlak?
- 2) Od jakého momentu jsi tlak začala více vnímat?
- 3) V jaké oblasti nejvíce?
- 4) Pociťuješ nyní větší tlak než před 20. rokem? A stupňuje se s věkem?
- 5) Setkala ses s odsouzením za svůj výběr životního stylu?
- 6) Jak se vyrovnáváš s působením společenského tlaku?
- 7) Ovlivňuje tě více tlak blízkého okolí, nebo sociální sítě?
- 8) Dělala jsi ústupky ve svých hodnotách kvůli přáním okolí?
- 9) Zamyšlení nad minulostí a přítomností.

Analýza rozhovorů

Kategorie č. 1: Pojem společenský tlak

Říká se, že společenský tlak je všudypřítomný a působí na nás v různých oblastech života. V kombinaci je někdy těžké ho ustát. Na každého působí jinak a vytváří ho lidé kolem nás. Vzbuzuje často zvláštní nebo nepříjemné pocity, ale může se stát i vodítkem k nalezení sama sebe. Zde všechny respondentky pochopily a po svém popsaly základní pojem.

„Zajímavá otázka. Představuji si asi spojení s okolím kolem nás. Když jsi v nějakém ohledu jiná, tak tě okolí může vyčleňovat a je cítit ten tlak abys zapadla“ (M, s. 49).

„Něco, co na nás působí ze všech stran. Něco nehmotného, ale přesto citelného. Působení lidí vzájemně jeden na druhého“ (T, s. 50).

„Působení na všechny lidi v okolí, ať už na rodinu, nebo mou osobu, a je těžké tento tlak ustát, když je ze všech stran“ (J, s. 53).

Kategorie č. 2: Moment uvědomění

Dle výpovědí se objevily různé momenty uvědomění si citění tlaku, ať už v osobní, pracovní, duchovní nebo zdravotní sféře. Respondentky popisovaly procitnutí při větších událostech v jejich životě, především i při prvních zkušenostech v neprobádaných oblastech, kdy jim okolí moc nepomáhalo.

„Já jsem byla vždycky citlivá a empatická, tudíž jsem nějaký tlak asi cítila vždycky (M, s. 49).

„Asi před narozením prvního dítěte. Hodně lidí mi mluvilo do všeho, co se týkalo porodu, miminka, výchovy“ (L, s. 53).

R: „Při nástupu do práce. Bylo toho hodně nového na rychlé pochopení. Navíc jsem se pořád bála, abych obstála. I teď mám pocit, že musím vše dělat dokonale“ (J, s. 53).

Kategorie č. 3: Oblast působení

Oblasti a vnímání působení společenského tlaku a očekávání se mění a je provázané i s našimi očekáváními. Závisí také na aktuální situaci a celkovém společenském citění. V každém prostředí a oblasti života se respondentky setkávají s nevyžádaným působením, což vede k jistému otupění.

„Ve zdravotní oblasti. Mám psychické problémy, beru léky a potřebuji své tempo na všechno (smích). Rodina na mě hodně tlačí, abych se v životě prosadila a pořád se mě snaží dotlačit do toho, co vlastně dělat nechci“ (M, s. 49).

„Teď bych řekla, že ho moc není. Ale předtím, než jsem měla druhé dítě, tak byl celkem velký právě na druhé dítě. Teď spíš cítím nervozitu, abych byla dobrá máma“ (L, s. 52).

Třeba my se snažíme o dítě, to víš. Cítím tlak okolí a já sama jsem ve stresu. Ale třeba pracovní se tlak zmírnil. Během let jsem načerpala praxi a jsem si více jistá, spoustu věcí zvládnou. Nyní je také cítit aktuální tlak ohledně koronavirové infekce“ (J, s. 53).

Kategorie č. 4 : Reakce

V každém případě je nátlak respondentkám nepříjemný a velmi rychle ho vycítí. Poté reagují únikem, ignorací, blokací, někdy však i obranářsky. Dlouhodobé působení nevyžádaného společenského tlaku ničí vztahy a není zaznamenán žádný posun.

„Většinou převedu hovor na jiné téma anebo ignoruji (J, s. 53).

Snažím se většinu ignorovat nebo filtrovat. Někdy vysvětluji, ale přiznám se, že občas už jsem trochu výbušná, pokud lidi řeší určité téma stále dokola“ (T, s. 51).

Kategorie č. 5: Přizpůsobení

Do určité míry se respondenti snaží přizpůsobit okolí. Někdy společenský tlak může navést na správnou a podnětnou cestu, někdy zase inspirovat k rozhodnutí.

„Trochu plním mámin sen. Vlastně je to takové přenesení společenského tlaku, když už jsme u toho. Přes dítě se tlak přenáší na rodiče (L, s. 53).

„Je pravda, že jsem si už například nebyla jistá studiem vysoké školy. To jsem se trochu ovlivnit nechala, ale vlastně jsem i ráda. Jinak se snažím držet si své hodnoty a jednat podle sebe, ale někdy je to vážně těžké. Spíše se snažím všem vyhovět a neumím říkat ne“ (T, s. 51).

Kategorie č. 6: Změna

Změna se děje v každé společnosti, promítá se i do myšlení a jednání, nevyhne se žádné oblasti života. A bude rychlá. Je třeba být neustále ostražitý a být na změnu připravený, počítat s ní. Někteří se snaží hledět do blízké budoucnosti, někteří trochu dále. Každopádně je na nás, jak změny přijmeme, zda se budeme orientovat na budoucnost, nebo se budeme se vzpomínkami ohlížet na minulé časy.

„Určitě. Hlavně v práci. Od doby emancipace se hodně změnilo a vše se začalo svádět na to, že ženy vždy tohle přeci chtěly. No a nyní je toho na ně moc. Mně třeba stačí rodina a domácnost. Nyní si neumím představit ještě práci nebo studium“ (L, s. 52).

„Přijde mi, že dříve bylo jiné tempo a myšlení lidí. Více se dbalo na ty děti a aby žena obstarala domácnost. Ale zase byla jiná morálka, celková organizace. Nějaký vývoj tam určitě je, ale nejde říct, zda úplně k dobrému. Nevím, přijde mi, že ženy teď musí zvládat snad úplně všechno – práce, studium, děti, domácnost“ (T, s. 51). „Společnost se rychle mění a ženy musí držet více tempo. Ale zase máme více možností, v minulosti byly ženy hodně tlačeny třeba do rodiny, a to teď přeci jen není a žena si už může více vybrat, jakým směrem se vydá (M, s. 50).

Kategorie č. 7: Přidané myšlenky

Při dotazování byly objeveny nové inspirující myšlenky ke zkoumanému tématu. Je překvapivé, že k nim došly samy respondentky, a tudíž ještě o něco obohatily tuto práci. Téma generačního tlaku a tlaku přenášejícího se z dítěte na rodiče je zajímavou poznámkou. A stejně tak uvědomění si důležitosti sociálních sítí.

„Napadá mě třeba, když je skupina dětí, tak rodič řeší taky, aby jeho dítě mělo vše nové, nový mobil atd. protože jinak by mohlo zažít šikanu. Tomu bych říkala přenesený tlak“ (L, s. 53).

„Nejspíš sociální sítě, protože s rodinou se zas tak často nevidám. A právě na sociálních sítích vidím ty těhotné holky apod.“ (J, s. 54).

6.2 Dotazník

Další použitou metodou byl dotazník, což je kvantitativní explorativní metoda (tzn. slouží k získávání informací od většího počtu respondentů. Pro metody kvantitativní je typické, že nám umožňují získat široké množství dat od velkého počtu respondentů. Nasbíraná data však nemusí být natolik podrobná a přesná jako data získaná metodou kvalitativní. Nejčastěji používaná metoda je dotazování, kterou dále dělíme na dotazování osobní, telefonické, písemné a elektronické. Pro tuto bakalářskou práci jsem zvolila jako výzkumnou metodu elektronické dotazování, která spojuje výhody písemného dotazování, navíc má větší míru návratnosti než samotné písemné dotazování, jelikož počet respondentů získáme díky online prostředí více.

Cílovou skupinou byly opět ženy ve věku 20–35 let. Celková návratnost dotazníků byla přes 50 %. Formulace otázek vychází z předešlého rozhovoru. Dotazníky byly anonymní. I zde je nutné dodržovat ustanovení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Hypotézy

Blízké okolí ovlivňuje ženy více než sociální sítě.

Na dotázané je vyvíjen větší tlak ohledně založení rodiny než před dosažením 20 let.

Více než polovina dotázaných se setkala s odsouzením za jejich styl života.

Většina z respondentů jedná spíše podle přání okolí než podle svého uvážení.

Více než polovina žen pocítuje větší společenský tlak ohledně založení rodiny než v pracovní oblasti.

Otázky

Otázka č. 1: Ze kterého kraje pocházíte?

První otázka je identifikační a filtrační, s její pomocí bude vybraná cílová skupina rozdělena na menší segmenty. Cílem je získat povědomí o tom, jaký kraj je ohledně v odpovědích nejvíce zastoupen. Počet dostupně volitelných krajů byl zvolen v závislosti na povědomí rozdáni dotazníků právě zdejšími respondenty.

Otázka č. 2: Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

Tato identifikační otázka má za cíl zjistit, jaká skupina je v dotázaných respondentech nejširší a zda může mít vypovídací hodnotu při dotazování.

Otázka č. 3: Setkala jste se někdy se společenským tlakem?

Věcná uzavřená otázka vybízí respondenty k zamyšlení a vybrání pouze jedné možnosti z nabídky, která zkoumala, zda se alespoň část žen potkala s tématem společenského tlaku v průběhu svého života.

Otázka č. 4: Kdy jste začala vnímat zvýšení společenského tlaku?

Další určující otázka nám má ukázat, v jakém věku se respondenti nejvíce setkávají s vyšší mírou působení společenského tlaku. Vede k užšímu pohledu na časový úsek, kdy je cítění působení společenského tlaku nejsilnější. Předpokladem je stupňující se věk respondentů (tedy hlavně kolem 25–35 let).

Otázka č. 5: V jaké oblasti pociťujete tlak nejvíce?

Tato otázka nám má pomoci prozradit, do jaké oblasti života se společenský tlak a jeho působení promítá nejvíce. Odpovědi respondentů napovídají, která oblast v jejich životě je nejvíce trápí a které věnují nejvíce pozornosti. Předpokládaný největší počet odpovědí je u rodinné oblasti.

Otázka č. 6: Vnímáte narůstající míru tlaku se stoupajícím věkem ohledně založení rodiny?

Zde byl přímo položený dotaz na konkrétní oblast, u které je předpoklad největšího počtu označení u předchozí otázky. Ve společnosti panuje spousta očekávání a předsudků vztahujících se k této oblasti, proto je zde otázka zahrnuta. Očekávaná odpověď je kladná.

Otázka č. 7: Setkala jste se s odsouzením za svůj styl života

Otázka je zaměřena na zamyšlení se nad hodnotami a postoji respondentů a zároveň na zkušenost s okolím, které může mít jiný pohled na tyto skutečnosti. Otázka volně navazuje a doplňuje předchozí metodu rozhovorů.

Otázka č. 8: Jednala jste někdy spíše v zájmu okolí než podle svých představ?

Cílem otázky je zjistit, kolik z respondentů podléhá tlaku svého okolí a tím pádem jak velký jeho vliv je. Dotaz cílí do hloubky a očekává se převaha záporných odpovědí, jelikož málokdy si nejspíše umíme tuto skutečnost přiznat nebo poznat.

Otázka č. 9: Působí na Vás více blízké okolí, nebo sociální sítě?

Zde jsou na výběr pouze dvě možnosti, jelikož cílem je zjistit, jak důležitou roli hraje blízké či vzdálené okolí na sociálních sítích a kterému zaměření dávají respondenti přednost. Očekávání je dostat odpovědi na obě oblasti sociálního působení ve vyrovnaném výsledku.

Otázka č. 10: Jak se vyrovnáváte s působením společenského tlaku?

Otázka nám má ukázat, jak nejčastěji respondenti reagují na přemíru společenského nátlaku. První reakce bývají přirozenou odezvou na déle působící podnět v závislosti na povaze jednotlivých respondentů. Cílem bylo zjistit, jaká reakce převládá.

Otázka č. 11: Co ve vašem případě nejspíše zmírní společenský tlak, který pociťujete?

Tato otázka je zaměřená na budoucnost v závislosti na aktuálním dění okolo respondentů. Jde zde o celkové vyhodnocení pocitů z nejvíce působící oblasti, kterou respondenti označují za nejvíce ovlivňující a stanovení závěru, čím by se daná situace mohla změnit.

7 Způsob provedení výzkumu – sběr dat

V této kapitole se budu zabývat tím, jakým způsobem byl proveden výzkum. Rozhovory mezi mnou a respondenty probíhaly vždy podle časových možností respondentů, a to nejčastěji v domácím prostředí z důvodu navození pocitu bezpečí a důvěry.

Délka trvání rozhovoru byla 40–60 minut. Jako metodu sběru dat jsem využila polo-strukturovaný rozhovor, tedy předem dané otázky, ke kterým jsem pokládala otázky doplňující. Jeden z těchto rozhovorů uvádím k nahlédnutí v přílohách práce.

Dále jsem použila metodu dotazníku, který jsem dala k vyplnění 80 respondentům. Návratnost byla více než poloviční (cca 60 dotazníků). Dotazníky byly anonymní a respondenty jsem se snažila volit z mého širšího okolí.

7.1 Formulace výzkumných otázek

Otázky k rozhovoru s respondenty jsem měla předem připravené a pokládala jsem je v různém pořadí. Jelikož se jednalo o metodu polo-strukturovaného rozhovoru, přidávala jsem i otázky doplňující a snažila jsem se, aby byly srozumitelné a jednoznačné.

Otázky u dotazníkového šetření vycházejí ze zpracovaných rozhovorů za cílem je doplnit a rozšířit. Šlo zde o zjištění skutečností v širším měřítku s větším počtem respondentů, které mělo za cíl lépe pochopit a zmapovat dané téma a podat přesnější data. Otázky jsou sestaveny v podobné formulaci jako u kvalitativního výzkumu.

7.2 Výsledky výzkumu

Vyhodnocení dotazníkového šetření jsem prováděla po shromáždění všech dotazníků. Odpovědi na všech 11 otázek byly zpracovány a vyhodnocovány formou grafů. Kruhový graf byl zvolen na základě lepší přehlednosti.

Potvrzení / vyvrácení hypotéz

Byla vyvrácena hypotéza o větším vlivu blízkého okolí na respondenty. Většina odpovědí se týkala většího vlivu sociálních sítí.

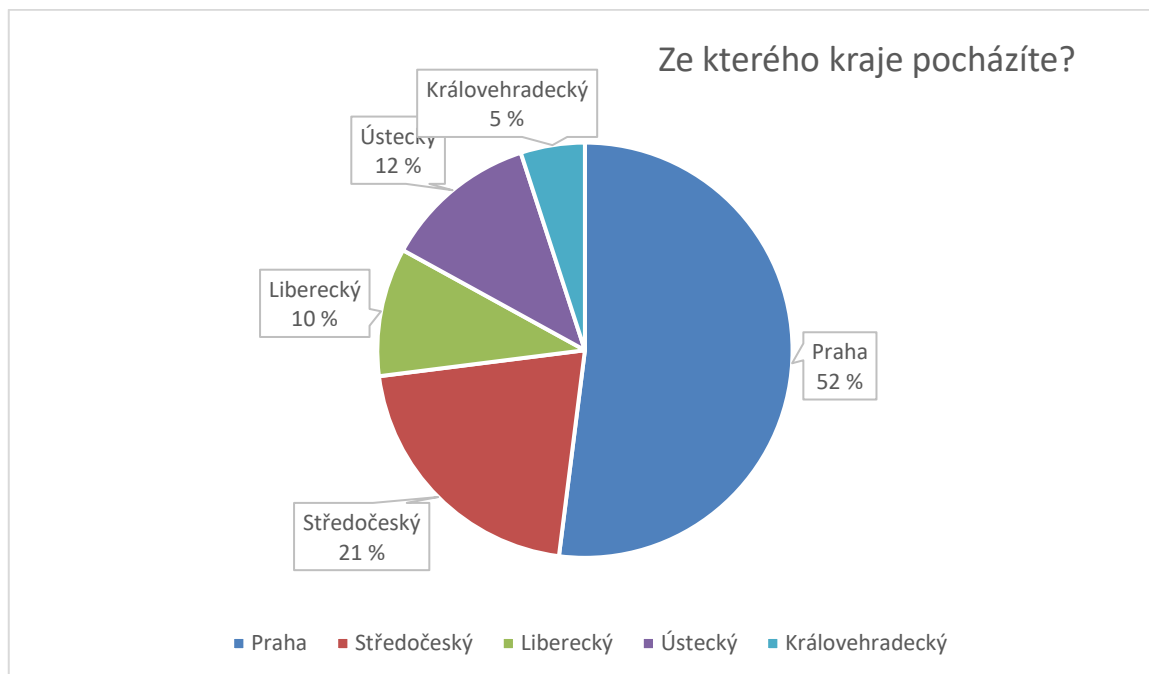
Naopak hypotéza o rostoucím tlaku úměrně s věkem se potvrdila. Obzvláště ve věku 25 let a více se tlak stupňuje.

Překvapivě více než polovina respondentů se neseťkala s odsouzením za styl života. Hypotéza mohla být lépe postavená a mohla zahrnovat i postoje a názory.

Potvrdilo se očekávání, že respondenti si spíše myslí, že jejich jednání není podmíněno vlivem okolí. Bylo by zajímavé tuto otázku více prostudovat.

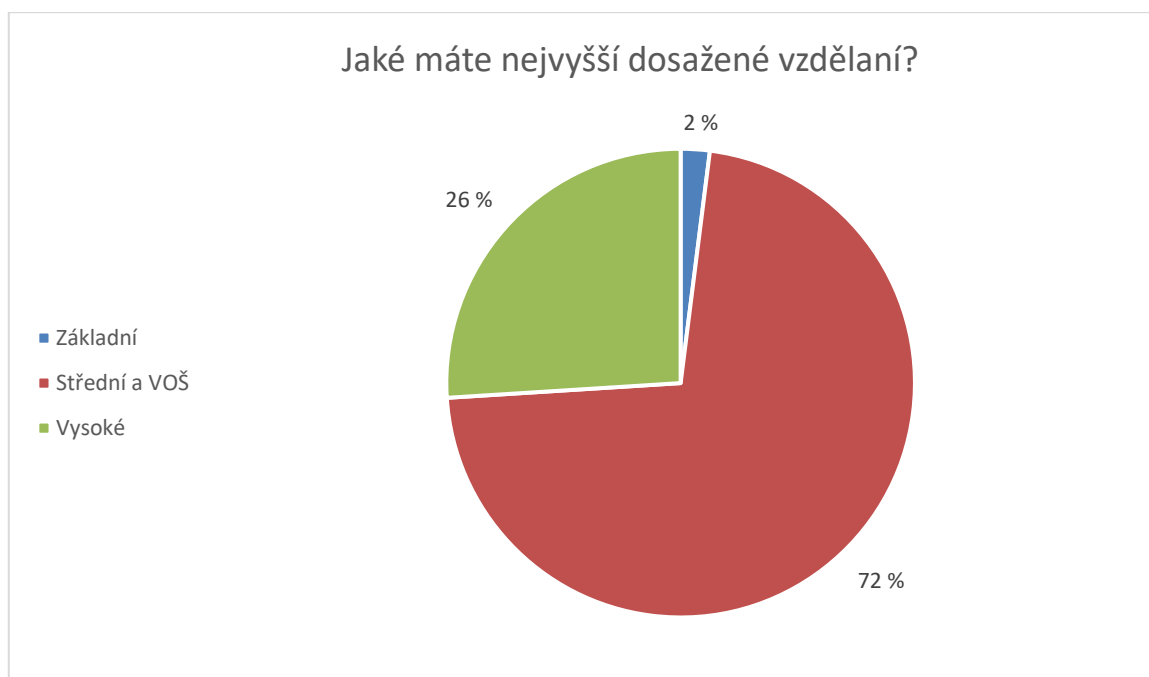
V dotazníku je prokazatelné, že více než polovina žen pociťuje větší společenský tlak ohledně založení rodiny než v pracovní oblasti, kde se očekávání a tlak různě mění a kolísá.

Graf 1 Kraj

Tento graf má nastínit zastoupení respondentů z různých krajů ČR. Nejvíce jich je zastoupeno v Praze.

Graf 2 Vzdělání

Zde máme respondenty roztríděné podle vzdělání. Nejvíce jich dosáhlo středního nebo ekvivalentního vzdělání.

Graf 3 Zkušenost

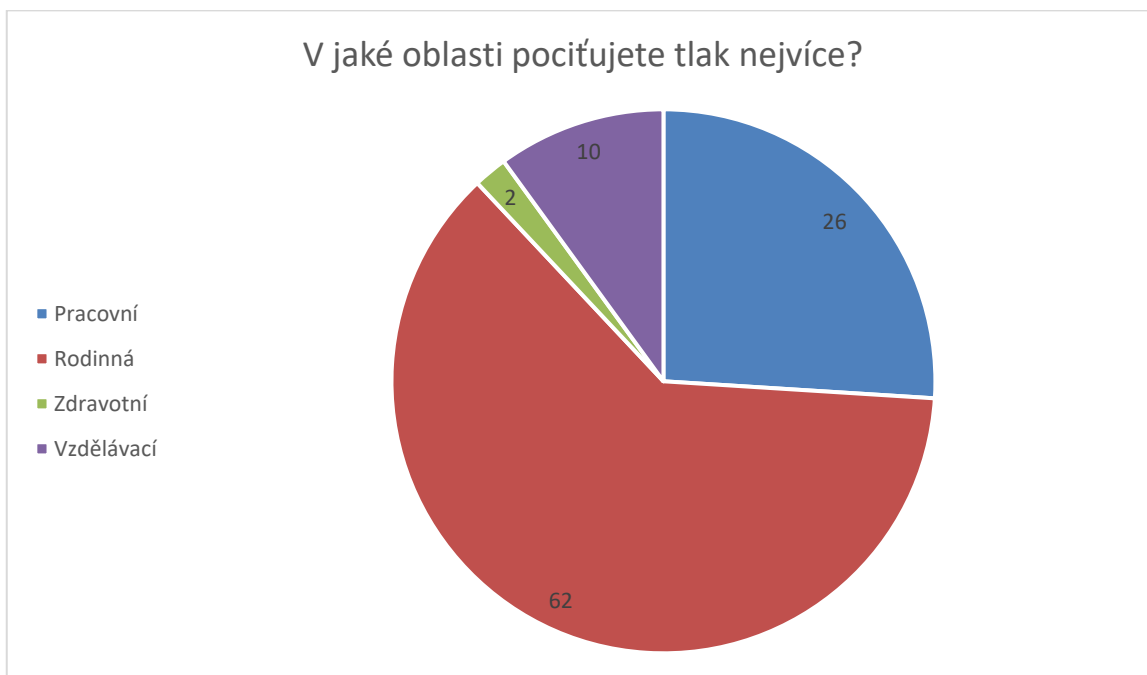
Zde se potvrdil předpoklad, že se většina žen se společenským tlakem setkala. Dokonce z grafu vyplývá, že se s tlakem okolí v různé míře a oblasti setkala 100 % zúčastněných.

Graf 4 Období

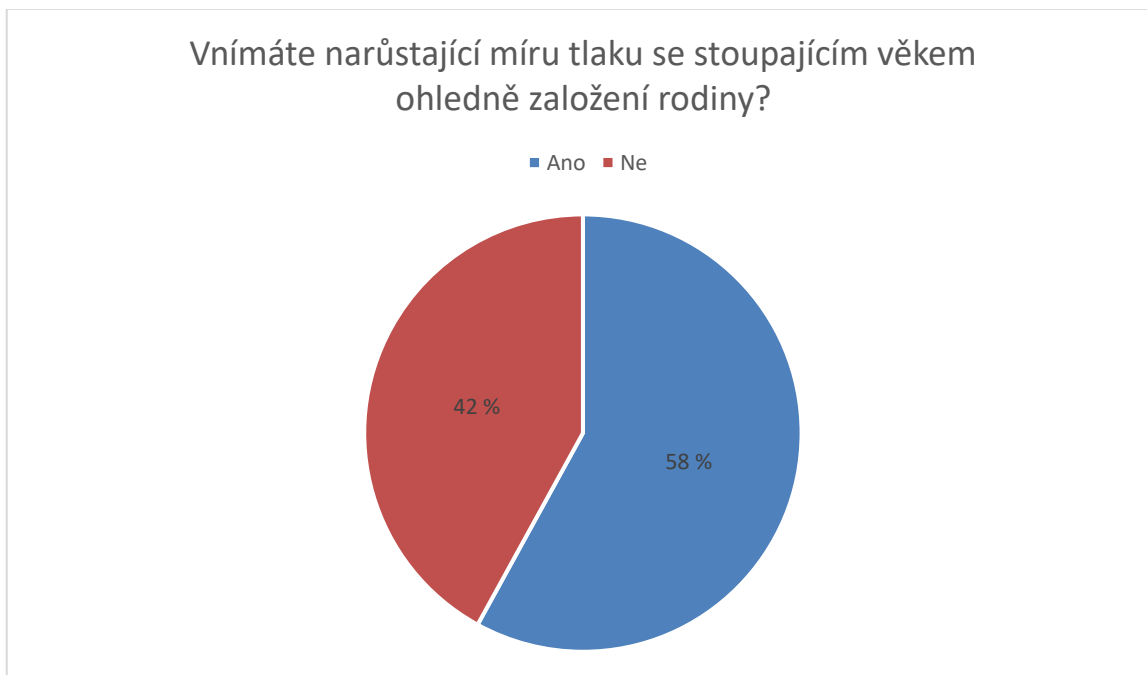
Graf jasně ukazuje nejnáročnější období mezi 25-30. rokem života. Toto věkové rozmezí bylo očekáváno a spadá do výseku témat, které jsem chtěla v práci později zdůraznit.

Graf 5 Oblast působení

Zde byl předpoklad, že se působení tlaku odehrává především v rodinné oblasti, což bylo následně potvrzeno a zobrazeno v grafu. Druhá nejčastější uvedená možnost je oblast pracovní.

Graf 6 Míra působení

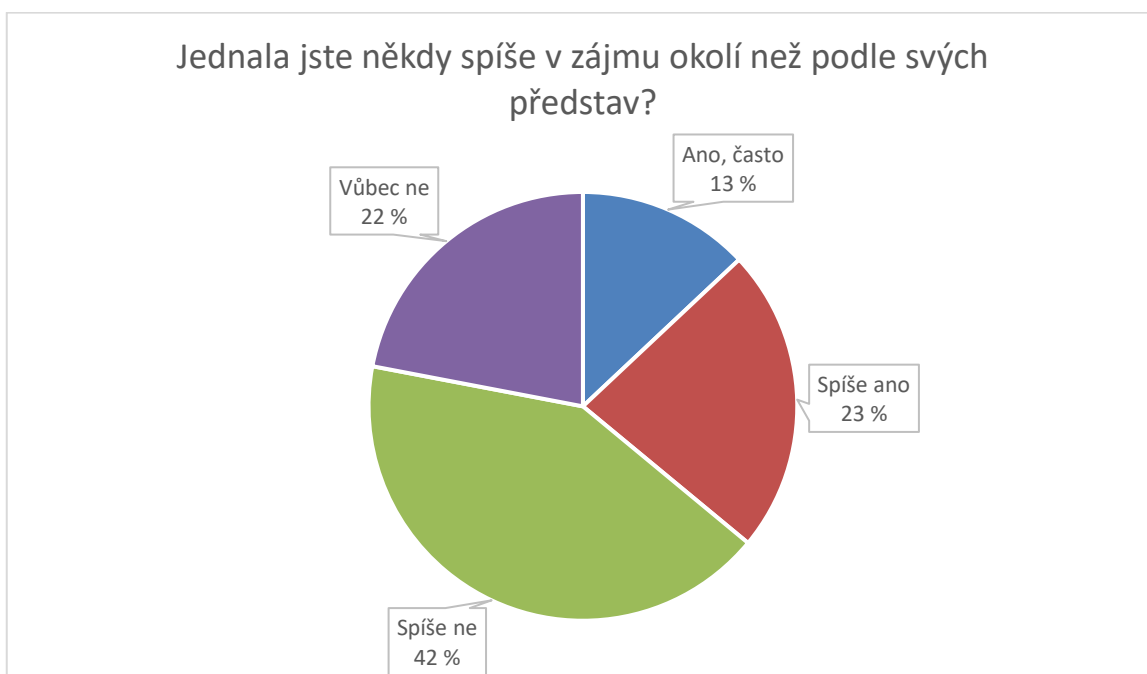
U této otázky volila většina kladnou odpověď. Lze si odvodit, že tuto možnost zvažovali především respondenti ve věkovém rozmezí 25-30 let (graf 4).

Graf 7 Odsouzení

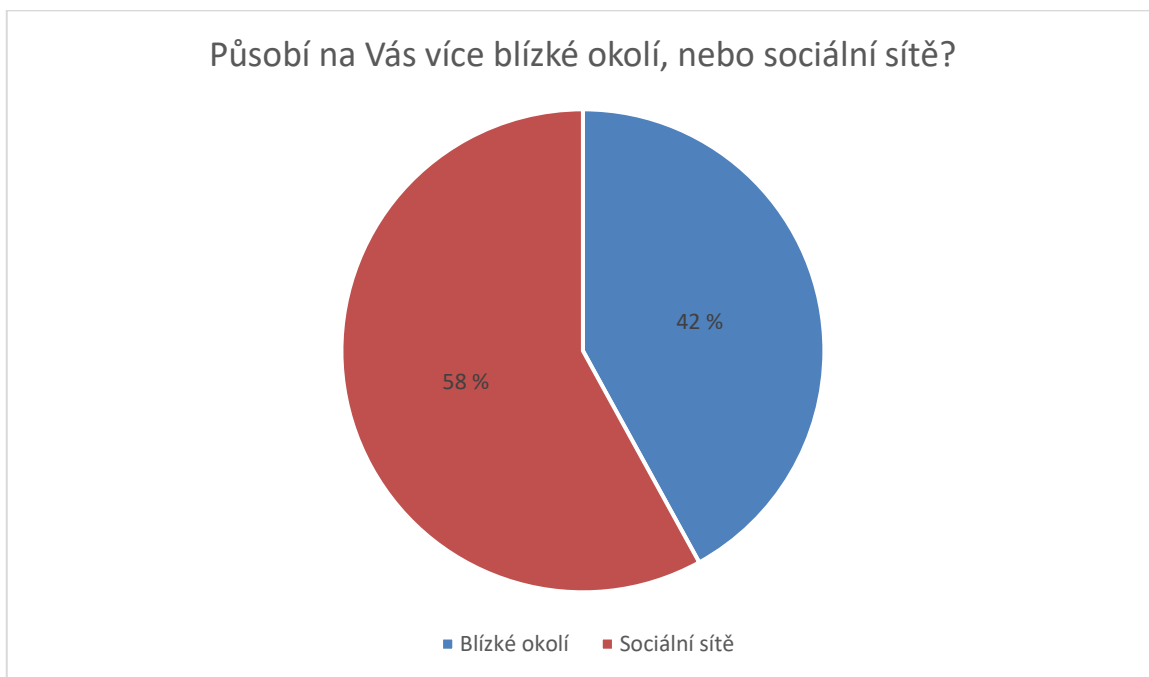
U této otázky byl předpoklad, že většina respondentů zvolí kladnou možnost. Překvapivě ale většina volila možnost opačnou, tudíž se hypotéza nepotvrdila.

Graf 8 Očekávání okolí a hodnoty

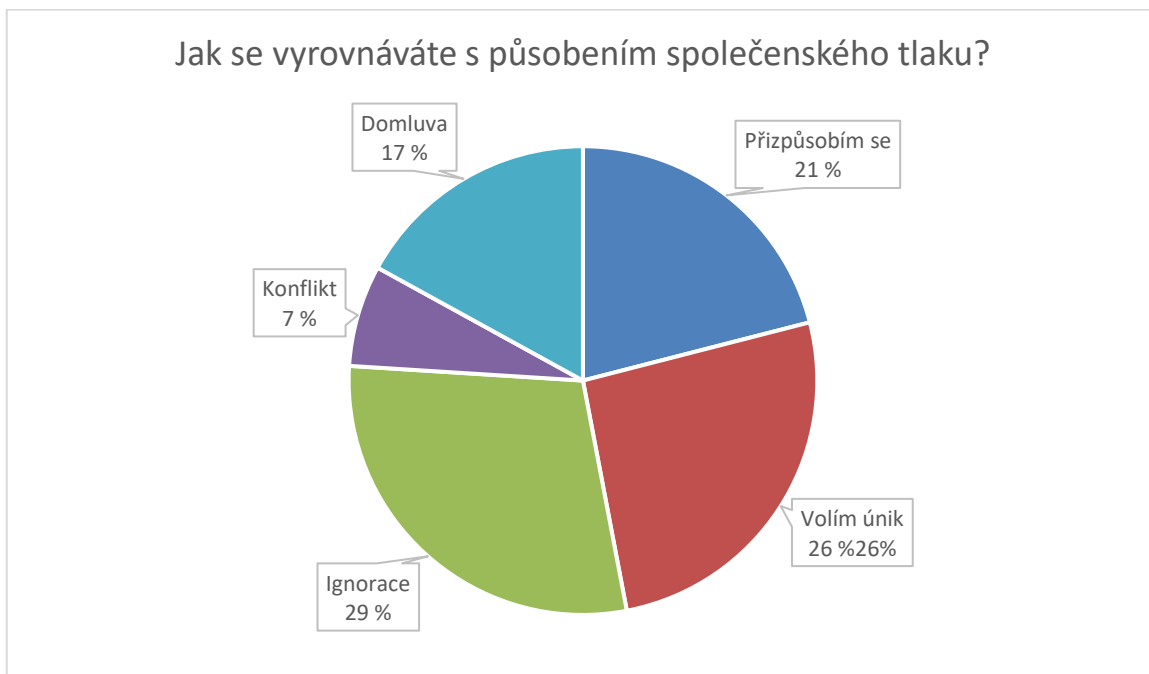
Zde mohli dotázaní vybírat a volit z více možností. Nejčastěji zastoupená možnost pak je, že většina respondentů jedná dle vlastního uvážení než podle představ okolí. Ostatní odpovědi jsou si rozhraním blízko, ale kladná odpověď je zastoupena nejméně.

Graf 9 Sociální sítě vs. blízké okolí

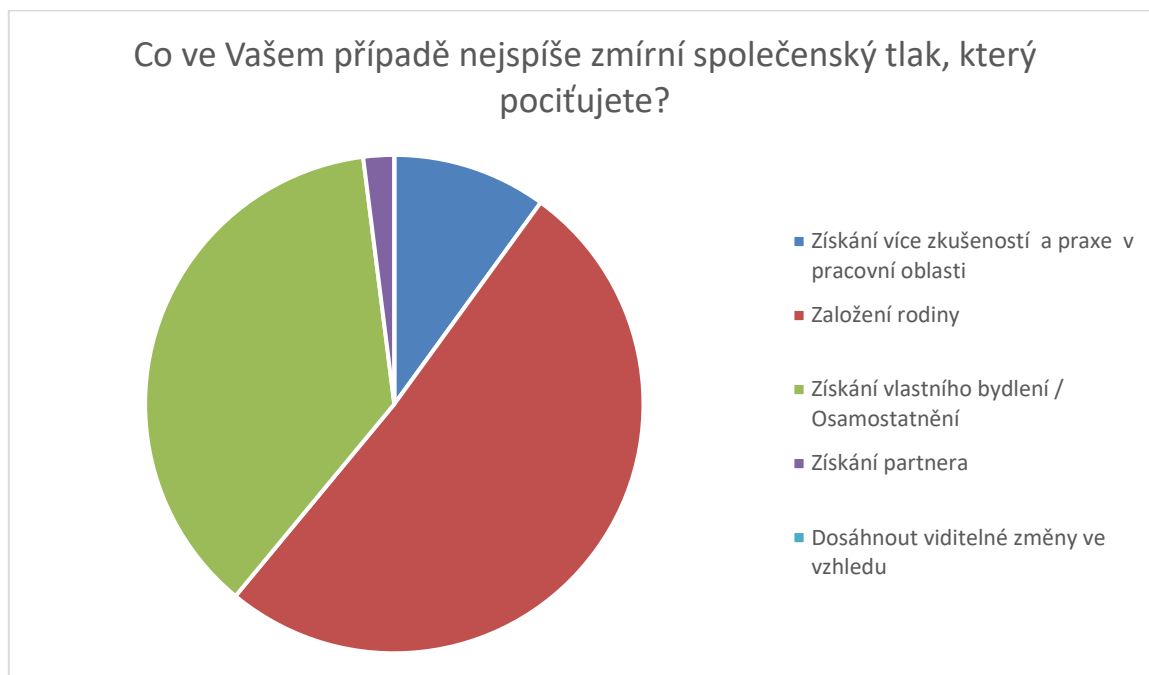
Zde se předpoklad nepotvrdil. Na dotázané působí více sociální sítě než blízké (např. rodinné okolí).

Graf 10 Způsob vyrovnávání

Zde bylo opět dáno dotázaným na výběr z několika možností. Nejčastější odpověď byla ignorace.

Graf 11 Budoucnost

Poslední otázka byla na zamyšlení, jak se s tlakem nejlépe vyrovnat. Nejčastěji zvolená možnost je směřovaná na rodinnou oblast, tedy na založení rodiny. Následující početně nejvíce zastoupená možnost je osamostatnění.

DISKUZE

Při zpracování své bakalářské práce jsem přišla na několik zajímavých poznatků. Téma společenského tlaku je sice všudypřítomné, ale velmi těžko uchopitelné. Bylo obtížné najít správnou formulaci otázek tak, aby dávaly smysl, navazovaly, ale hlavně aby byl správně pochopen jejich smysl. Nicméně myslím, že se mi to podařilo a výsledné odpovědi se shodují s mým myšlenkovým proudem.

Zaujal mě fakt, že respondentky, které se zúčastnily výzkumu, nakonec nebyly tak sdílné a někdy od tématu až odbíhaly. Ovšem někdy k mému potěšení samy respondentky přišly na zajímavou myšlenku, vztahující se ke zkoumanému jevu. Jako příklad lze uvést doplnění o myšlenky přenášení tlaku přes dítě zpátky na rodiče, důvod větší působnosti sociálních sítí nebo upozornění na klesající dosah společenského tlaku v pracovní oblasti po více letech. Jsou to jistě myšlenky, které při opětovném zamýšlení dávají smysl a souhlasí jejich návaznost, jen nebyly součástí původního výzkumu.

Původní záměr byl výzkum mezi respondenty napříč generacemi, ovšem to by mohlo snížit jeho vypovídající hodnotu. Usoudila jsem, že je lepší se zaměřit pouze na menší věkový rozdíl mezi respondenty, a tudíž moci lépe hledat podobnosti ve výpovědích.

Ovšem i mezi jen o málo věkově odstupňovanou generací se názory občas liší. Jde o aktuální pocitovou stránku, ale hlavně o oblast, kterou daná respondentka právě řeší. Nicméně ve většině případů vyšla shoda, tudíž výzkum vnímám velmi pozitivně.

Nesmím zde zapomenout na práci se zdroji, což pro mě byla výzva, jelikož jsem teoretickou část tvořila především v období pandemie (covid-19). K tomuto tématu je literatury dost, ovšem ve většině případů se výroky opakují, proto jsem čerpala z těch, jež se mi zdály nejvíce relevantní.

Na závěr přiznávám, že práce má ještě své limity, jedním z nich je např. práce s omezeným počtem respondentů, především u rozhovorů bych si představovala výzkumný vzorek větší.

Nicméně i tak vnímám práci jako vypovídající a jako přínosnou už pro nosnou myšlenku provázanosti s nadějí na zvýšení tolerance mezi lidmi.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se snažila přiblížit téma společenského tlaku na ženy. Bylo zjišťováno, jakým způsobem a jak často se s ním setkávají. Byl vysvětlen počáteční moment uvědomění si, kdy na nás ženy asi nejvíce začíná působit tlak společnosti a v jakých oblastech se projevuje nejvíce. Stanovené cíle byly naplněny v plném rozsahu.

Zvolené téma jsem si vybrala v závislosti na vlastní zkušenosti a pocity, které z okolí vnímám. Je určitě cenné dostat zpětnou vazbu a dojít ke zjištění, že většina oslovených respondentů vnímá současnou situaci podobně.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí, jedná se o část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá základními pojmy, které vysvětlují a uvádějí čtenáře do tématu. Jde především o představení pojmů, vývoje v historickém kontextu, změny rolí u žen a shrnutí aktuálních trendů především v pracovní a rodinné oblasti.

Praktická část se zaměřuje na výzkum působnosti společenského tlaku v různých oblastech života ženy. Otázky se snaží respondentky přimět zamyslet se více do hloubky nad pojetím tématu společenského tlaku a získat tak i vlastní vhled na sebe samu. Otázky byly rámcově stanoveny a v závislosti na ochotě respondentek dále otevírány. U dotazníků převládá několik doplňujících a upřesňujících otázek, které spolu s rozhovory tvoří lépe společně uchopitelný celek. Výsledky dotazníkového šetření měly posloužit k případnému potvrzení, nebo vyvrácení hypotéz, které jsem si stanovila před šetřením samotným. U kvalitativního šetření v rámci rozhovorů zase byly některé otázky stanoveny až v průběhu šetření, což dodalo každému z respondentů větší možnost vyjádřit se k určitému úseku.

Téma sociálního tlaku se nakonec stalo zajímavým nejen pro autorku, ale i pro zúčastněné respondentky a určitě by se dalo zkoumat více a déle. Téma je to široké a přínosné i vzhledem k dalšímu vývoji situace žen ve společnosti 21. století.

LITERATURA

- APPELTOVÁ, M. a kol., 2009. *Gender a demokracie: 1989–2009*. Praha: Gender Studies. ISBN 80-86520-64-1.
- BAHENSKÁ, M. a J. MALÍNSKÁ, 2014. *Ženy a politika: (1890–1938)*. str. 52. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR. ISBN 9788087782248.
- BARTOŠOVÁ, M. a L. SLEPIČKOVÁ, 2008. Problematické tranzice k mateřství. *Sociální studia* [online]. 5(2), 35–54 [cit. 2022-03-05]. DOI: 10.5817/SOC2008-2-35. Dostupné z: <https://doi.org/10.5817/SOC2008-2-35>
- FRIEDAN, B., 2002. *Feminine mystique*. Praha: Pragma. str. 41. ISBN 80-7205-893-2.
- HAVELKOVÁ, H., 2004. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: VALDROVÁ, J. D. a kol. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, s. 174. ISBN 80-903228-3-2.
- HEYWOOD, A. a Z. MASOPUST, 2008. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. str. 81. ISBN 9788073801373.
- JANDOUREK, J., 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
- KLIMPLOVÁ, L., 2010. Lidský kapitál a faktory vyvolávající změny v nárocích na soudobých trzích práce. *Scientia et Societas*. 6(1), 91–110. ISSN 1801-7118.
- KRAUS, B. a V. POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- LAHNEROVÁ, D., 2012. *Asertivita pro manažery: Jak využít pozitiva asertivní komunikace k dosažení svých cílů*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4406-3.
- MAŘÍKOVÁ, H., A. KŘÍŽKOVÁ a M. VOHLÍDALOVÁ, 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-100-8.
- NEW ZEALAND MINISTRY FOR CULTURE AND HERITAGE, 2022. Women and the vote. *Nzhistory.govt.nz* [online]. © 2022 [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <https://nzhistory.govt.nz/politics/womens-suffrage>
- REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 2003, s. 87, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SOBOTKOVÁ, I., 2012. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0217-2.

ŠEĎOVÁ, K., 2003. Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. In *SPFFBU, řada pedagogická U8*. 51(8), 11–27. ISBN 80-210-3120-4.

Zákon č. 198/2009 Sb., rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), 2009.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, 2006.

ZOJA, L., 2005. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor. ISBN 80-7260-145-8.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Kraj.....	33
Graf 2 Vzdělání.....	33
Graf 3 Zkušenost.....	34
Graf 4 Období	34
Graf 5 Oblast působení	35
Graf 6 Míra působení.....	35
Graf 7 Odsouzení	36
Graf 8 Očekávání okolí a hodnoty	36
Graf 9 Sociální síť vs. blízké okolí.....	37
Graf 10 Způsob vyrovnávání	37
Graf 11 Budoucnost.....	38

PŘÍLOHY

8 Příloha č. 1 – Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Dita Marešová, jsem studentkou vysoké školy v Praze. Studuji obor sociální pedagogika. V rámci své bakalářské práce zjišťuji formou dotazníkového šetření, jakou mírou a formou na ženy působí společenský tlak. Proto bych Vás chtěla požádat o vyplnění tohoto krátkého dotazníku.

Vyplnění dotazníku Vám zabere maximálně 5–10 minut, získaná data jsou anonymní a budou využita výhradně ke studijním účelům. Vždy zaškrtněte pouze jednu odpověď. Tento dotazník je zaručeně anonymní. Předem Vám děkuji za ochotu vyplnit tento dotazník.

Otázky:

- 1) Ze kterého kraje pocházíte?
 - a) Praha
 - b) Středočeský kraj
 - c) Královehradecký
 - d) Liberecký
 - e) Ústecký

- 2) Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?
 - a) Základní
 - b) Střední nebo vyšší odborné
 - c) Vysokoškolské

- 3) Setkala jste se někdy se společenským tlakem?
 - a) Ano
 - a) Ne / Nevím o tom

- 4) Kdy jste začala vnímat zvýšení společenského tlaku?
 - a) Puberta
 - b) Dospělost (18 let)
 - c) Po 20. roku života
 - d) Kolem 25 let
 - e) Kolem 30 let
 - f) Po 30. roku života

- 5) V jaké oblasti pociťujete tlak nejvíce?
 - a) Pracovní
 - b) Rodinná
 - c) Zdravotní
 - d) Vzdělání

- 6) Vnímáte narůstající míru tlaku se stoupajícím věkem ohledně založení rodiny?
- a) Ano
 - b) Ne
- 7) Setkala jste se s odsouzením za svůj styl života?
- a) Ano
 - b) Občas
 - c) Ne
- 8) Jednala jste někdy spíše v zájmu okolí než podle svých představ?
- a) Ano, často
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Vůbec ne
- 9) Působí na Vás více blízké okolí nebo sociální sítě?
- a) Blízké okolí
 - b) Sociální sítě
- 10) Jak se vyrovnáváte s působením společenského tlaku?
- a) Přizpůsobím se
 - b) Volím únik
 - c) Ignorance
 - d) Konflikt
 - e) Domluva
- 11) Co ve Vašem případě nejspíše zmírní společenský tlak, který pociťujete?
- a) Získání více zkušeností a praxe v pracovní sféře
 - b) Založení rodiny
 - c) Získání vlastního bydlení / Osamostatnění
 - d) Získání partnera
 - e) Dosažení viditelné změny ve vzhledu

9 Příloha č. 2 – Přepis rozhovorů

Respondent č. 1 – Martina

T: „Co si představíš pod pojmem společenský tlak?“

R: „Zajímavá první otázka. Představuji si asi spojení s okolím kolem nás? Mám tohle slovo – tlak – spojené s vyčleňováním, když nejsi podle představ. Vyjadřuje to, jak máš vypadat a jednat, aby tě okolí bralo jako dostatečnou. Vyvolává to ve mně nepříjemný pocit, pocit bez svobody vlastního rozhodování. Když jsi v nějakém ohledu jiná, tak tě okolí může vyčleňovat a je cítit ten tlak, abys zapadla.“

T: „Od jakého momentu jsi tlak okolí začala více vnímat?“

R: „Já jsem byla vždycky citlivá a empatická, tudíž jsem nějaký tlak asi cítila vždycky. Čím jsem starší, tak se sebou umím lépe pracovat a tím i zvládat, když na mě někdo tlačí. Přijde mi, že kolísá doba, kdy pocítuji tlak, a kdy ne. Hodně záleží na povaze a na celkovém rozpoložení“

T: „A v jaké oblasti pocítuješ největší nátlak?“

R: „Ve zdravotní oblasti. Mám psychické problémy, beru léky a potřebuji své tempo na všechno (smích). Rodina na mě hodně tlačí, abych se v životě prosadila a pořád se mě snaží dotlačit do toho, co vlastně dělat nechci a nějak nerozumí tomu, že mám jinak nastavené priority, organizaci času atd. Navíc se dostávám do stresu tím, že vidím i ostatní, jak zvládají lépe a také více.“

T: „Takže cítíš, že tě především blízké okolí jako rodina stylizuje a tlačí do nějaké role a pozice, kde nechceš být?“

R: „Asi jo, je to tak“

T: „A myslíš, že tě rodina ovlivňuje více než například sociální sítě?“

R: „Určitě. Jelikož bydlím s mojí rodinou, tak mě ovlivňují hodně a někdy je to těžké. Sociální sítě mě naopak motivují něco dělat a inspirují mě k činnostem a osobnímu rozvoji.“

T: „Setkáváš se tedy i s odsuzováním za styl svého života?“

R: „Ano, a hlavně od těch nejbližších. Řešila jsem to vždy tak, že navenek jsem měnila hodnoty podle přání ostatních, snažila jsem se zasunout do nějaké škatulky, ale vnitřně cítím rozpor – chceš něco dělat, ale sociální bublina to odsuzuje. Mám pocit, že pořád musím někomu něco dokazovat.“

T: „A jak se tedy vyrovnáváš s působením společenského tlaku?“

R: „Dříve jsem se více hroutila. Nyní se snažím na sobě pracovat, a dokud můžu, tak vysvětlovat. Ale i tak asi často unikám od reality a uzavřu se do sebe.“

T: „Vidíš nějaký rozdíl, když srovnáš dřívější dobu a aktuální v ohledu vývoje a co to pro ženy znamená?“

R: „Společnost se rychle mění a ženy musí držet více tempo. Ale zase máme více možností, v minulosti byly ženy hodně tlačeny třeba do rodiny, a to teď přeci jen není, a žena si už může více vybrat, jakým směrem se dá.“

Respondent č. 2 – Tereza

T: „Co si představíš pod pojmem společenský tlak?“

R: „Něco, co na nás působí ze všech stran. Něco nehmotného, ale přesto citelného. Působení lidí vzájemně jeden na druhého.“

T: „Od jakého momentu jsi tlak okolí začala více vnímat?“

R: „Asi od svatby. Je mi už dost let a s manželem jsme dlouhá léta. Lidem přijde divné, že nemáme děti a často se na tohle téma ptají. Přitom my zatím nevidíme důvod spěchat, navíc v tom, co se aktuálně děje, vlastně ani nevíme, zda ty děti někdy budou.“

T: „Chápu. Takže nejvíce pociťuješ tlak v oblasti na založení rodiny?“

R: „Asi ano. Ono všude je něco, i v práci na mě třeba aktuálně doléhá tlak okolí, protože se učím spoustu nového, ale všichni čekají, že vše pochopím za měsíc, klasika.“

T: „A řekla bys, že cítíš stupňování tlaku spolu s věkem, třeba na založení rodiny nebo v jiné oblasti?“

R: „Cítím větší tlak hlavně ohledně tématu rodiny a dětí. Ale teď spíše od blízkého okolí více než třeba před časem od přátel.“

T: „Takže na tebe působí více rodina než sociální sítě a kamarádi?“

R: „Těžko říct. Rodina sice trochu tlačí, ale od té si nějak věci neberu. Ovšem když vidím na sociálních sítích samé těhotné budoucí maminky, tak se ve mně mele spousta pocitů a prožívám to asi více.“

T: „A cítíš, že by tě někdo odsuzoval za tvé názory nebo styl života?“

R: „To si zase nemyslím a ani vyloženě necítím.“

T: „Jak se vyrovnáváš se společenským tlakem?“

R: „Zajímavá otázka. Snažím se většinu ignorovat nebo filtrovat. Někdy vysvětluji, ale přiznám se, že občas už jsem trochu výbušná, pokud lidi řeší určité téma stále dokola.“

T: „Ustoupila jsi někdy a zachovala ses podle očekávání druhých?“

R: „Ne tak docela. Ale je pravda, že jsem si už například nebyla jistá studiem vysoké školy. To jsem se trochu ovlivnit nechala, ale vlastně jsem i ráda. Jinak se snažím držet si své hodnoty a jednat podle sebe, ale někdy je to vážně těžké. Spíše se snažím všem vyhovět a neumím říkat ne.“

T: „A když se podíváš do historie a aktuálního dění, napadne tě srovnání?“

R: „Přijde mi, že dříve bylo jiné tempo a myšlení lidí. Více se dbalo na ty děti a aby žena obstarala domácnost. Ale zase byla jiná morálka, celková organizace. Nějaký vývoj tam určitě je, ale nejde říct, zda úplně k dobrému. Nevím, přijde mi, že ženy teď musí zvládat snad úplně všechno – práce, studium, děti, domácnost.“

Respondent č. 3 – Lucie

T: „Co tě napadne, když se řekne společenský tlak?“

R: „To, jak společnost působí na jedince?“

T: „V jaké oblasti ty osobně nejvíce vnímáš nějaký společenský tlak?“

R: „Teď bych řekla, že ho moc není. Ale předtím, než jsem měla druhé dítě, tak byl celkem velký právě na druhé dítě. Teď spíš cítím nervozitu, abych byla dobrá máma a možná abych taky zase nějak časem vypadala jako před dětmi. Přítel by byl asi také rád.“

T: „A co pracovní oblast?“

R: „Ta jde mimo mě. To zatím nikoho moc nenapadlo, že bych se měla vracet do práce (smích).“

T: „Chápu. A od jakého momentu jsi začala pocítovat vyšší společenský tlak? Vzpomeneš si?“

R: „Asi před narozením prvního dítěte. Hodně lidí mi mluvilo do všeho, co se týkalo porodu, miminka, výchovy. Takže asi tehdy to začalo být opravdu citelné. Jinak do té doby jsem vlastně ani tlak na sebe nepocítovála.“

T: „Působí na tebe více sociální sítě, nebo například rodina/blízké okolí?“

R: „Nejspíš rodina. Ale to se těžko posuzuje. Asi jak kdy a jak v čem.“

T: „Máš způsob, jak se s tlakem okolí vyrovnat?“

R: „Většinou se snažím blokovat nevyžádané rady nebo se snažím vysvětlit můj pohled.“

T: „Cítila jsi někdy odsouzení z okolí kvůli svým názorům?“

R: „Asi ano. Třeba když jsem se rozhodla pro domácí porod. To bylo hodně zlé. Ale jinak si většinou se všemi rozumím a vycházím.“

T: „Chápu. A řekla bys, že se společnost mění a tím i vzniká tlak na jiné oblasti života žen než dříve?“

R: „Určitě. Hlavně v práci. Od doby emancipace se hodně změnilo a vše se začalo svádět na to, že ženy vždy tohle přeci chtěly. No a nyní je toho na ně moc. Mně třeba stačí rodina a domácnost. Nyní si neumím představit ještě práci nebo studium.“

Respondent č. 4 – Jana

T: „Co si představíš, když se řekne společenský tlak?“

R: „Působení na všechny lidi v okolí, ať už na rodinu nebo mou osobu a je těžké tento tlak ustát, když je ze všech stran.“

T: „Takže aktuálně pociťuješ tlak v nějaké oblasti svého života?“

R: „Ano, ve více oblastech. Rodina, covidová situace, práce (hodně práce, hodně vysvětlování vedoucí).“

T: „Vnímáš rozdíl v působení tlaku v průběhu času? Myslím tím třeba změnu před a po 20. roku života.“

R: „Ano, vnímám změnu. Třeba my se snažíme o dítě, to víš. Cítím tlak okolí a já sama jsem ve stresu. Ale třeba pracovně se tlak zmírnil. Během let jsem načerpala praxi a jsem si více jistá, spoustu věcí zvládnou. Nyní je také cítit aktuální tlak ohledně corona viru“

T: „To určitě. Jak se s tímto tlakem vyrovnáváš?“

R: „Většinou převedu hovor na jiné téma anebo ignoruji. Třeba i aktuální situaci ohledně corona viru už ignoruji“ (celá média).

T: „V jakém období jsi začala více pociťovat působení společenského tlaku?“

R: „Při nástupu do práce. Bylo toho hodně nového na rychlé pochopení. Navíc jsem se pořád bála, abych obstála. I teď mám pocit, že musím vše dělat dokonale.“

T: „Přizpůsobuješ se přáním druhých? Má na tebe tlak ostatních velký vliv?“

R: „Rodiče mě vedli a možná trochu tlačili do zaměstnání, co nyní dělám. Ale mně to vlastně vyhovovalo, bavilo mě to (až na klavír) a zvykla jsem si.“

T: „Takže ses možná trochu přizpůsobila, ale nakonec ti tento výběr vyhovuje?“

R: „Ano, dá se to tak říct. Trochu plním mámin sen. Vlastně je to takové přenesení společenského tlaku, když už jsme u toho. Přes dítě se tlak přenáší na rodiče. Napadá mě třeba, když je skupina dětí, tak rodič řeší taky, aby jeho dítě mělo vše nové, nový mobil atd., protože jinak by mohlo zažít šikanu. Tomu bych říkala přenesený tlak.“

T: „Ano, to máš vlastně pravdu a je to zajímavá myšlenka. Setkala ses někdy s odsouzením pro svůj životní styl?“

R: „Nemyslím si.“

T: „Co by muselo nastat, aby se v tvém případě tlak zmírnil?“

R: „No asi kdybych otěhotněla a také trochu zhubla, ale to je můj osobní tlak. Ale myslím, že až mi bude tak 35 let, tak se vše trochu zvolní“

T: „Působí na tebe více sociální sítě, nebo spíše blízké okolí?“

R: „Nejspíš sociální sítě, protože s rodinou se zas tak často nevidám. A právě na sociálních sítích vidím ty těhotné holky apod.“

T: „Zkus se zamyslet nad dalším vývojem. Myslíš, že tlaku na ženy v budoucnu ubyde?“

R: „Myslím, že asi ne. Spíše se dobou stále zvyšuje a mění se i požadavky právě na ženy.“